

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Kaisa Orav

EBATERVISLIKE TOIDUAINETE MAKSUSTAMISE
VAJALIKKUS EESTIS

Lõputöö

Juhendaja:

Indrek Saar, PhD

Tallinn 2014

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: finantskolledž	Kuu ja aasta: mai 2014
Töö pealkiri eesti keeles: Ebatervislike toiduainete maksustamise vajalikkus Eestis Töö pealkiri võõrkeeles: The necessity of imposing tax on unhealthy foods in Estonia	
Töö autor: Kaisa Orav	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Töö on koostatud eesti keeles ning töö koosneb 40 leheküljest. Lõputöös on kasutatud 51 allikat, millele on töös viidatud. Teema on aktuaalne, kuna ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevad negatiivsed mõjud majandusele ja tervisele, sh ülekaalulisus, rasvumine, mitmesugused haigused ja sellest tulenevalt suurem ühiskonna majanduskoormus ning tarbimise vähendamiseks on üheks võimalikuks vahendiks maksustamine.</p> <p>Lõputöö probleemiks oli, kas maksustamine on sobilik meede vähendamaks ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevaid kahjusid.</p> <p>Töö eesmärgiks oli analüüsida ebatervislike toiduainete maksustamise vajalikkust Eestis. Eesmärgi saavutamiseks püstitati 4 uurimisülesannet:</p> <p>Antakse ülevaade ebatervislikest toiduainetest ja nende tarbimisega kaasnevatest kahjudest kui maksustamise alustest.</p> <p>Antakse ülevaade ebatervislike toiduainete maksustamise praktikast.</p> <p>Analüüsitakse tõendeid ebatervislike toiduainete tarbimise mõjudest Eestis.</p> <p>Analüüsitakse ebatervislike toiduainete maksupoliitilisi võimalusi ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevate kahjude vähendamisel.</p> <p>Uurimismeetoditest kasutati kvantitatiivset uuringut.</p> <p>Autor jõudis järeldusele, et ebatervislike toiduainete maksustamisega kaasnevad nii tervisele seotud kahjud kui ka majanduslikud kahjud. Peamisteks probleemideks on ülekaalulisuse/rasvumise suur protsent eestlaste seas, lisaks kõrge suremus väärtoitumisest tingitud haigustesse ning tervishoiukulude suurenemine ja produktiivsuse kadu. Autor on seisukohal, et neil alustel on ebatervislike toiduainete maksustamine Eestis vajalik, kuna maksustamise abil on võimalik vähendada ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevaid kahjusid, kui seda teha läbimõeldult.</p>	
Võtmesõnad: ebatervislik toiduaine, maksustamine	
Võõrkeelsed võtmesõnad: unhealthy food, unhealthy groceries, taxation	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja:	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. EBATERVISLIKUD TOIDUAINED JA NENDE MAKSUSTAMINE	5
1.1. Ebatervislike toiduainete tarbimisest tulenevad kahjud kui maksustamise alus.....	5
1.2. Ebatervislike toiduainete maksustamise praktika	11
2. EBATERVISLIKE TOIDUAINETE MAKSUSTAMISE VÕIMALIKUD MÕJUD EESTIS	20
2.1. Tõendid ebatervislike toiduainete mõjudest Eestis.....	20
2.2. Maksupoliitilised võimalused ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevate kahjude vähendamisel.....	27
KOKKUVÕTE	32
SUMMARY	34
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	35
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	40

SISSEJUHATUS

Ebatervislike toiduainete maksustamine ei ole maailmas laialt levinud. Siiski on mõnedes riikides teatud toidud ja/või karastusjoogid maksustatud. Toiduainete maksustamine on tuntud Ameerika ja Austraalia mandril, kuid ka Euroopas. Suurematest riikidest Soomes, Taanis, Norras, Ungaris ja Prantsusmaal. Erinevates riikides on seadust kohaldatud erisuguselt. Osades riikides kehtib maks vaid karastusjookidele, kuid on ka riike, kus on laiendatud seda erinevatele maiustustele ehk kõrge suhkrusisaldusega toodetele ning samuti ka kõrge rasva- ja/või soolasisaldusega toodetele.

Teema valiti, kuna tegemist on üsna erilise ja keerulise maksuga ning nii mõneski Euroopa riigis on teatud ebatervislikke toiduaineid maksustatud. Sellest tulenevalt on huvipakkuv saada ülevaade maksu olemusest ja nende riikide kogemusest.

Teema on aktuaalne, kuna ebatervislike toiduainete rohke tarbimisega võivad kaasned negatiivsed mõjud inimeste tervisele ja majandusele, tagajärjeks võivad olla rasvumine, haigused ning suurem ühiskonna majanduskoormus. Ebatervislike kaupade tarbimist üritatakse piirata ja kontrollida erinevate meetmete abil, üheks neist on maksustamine ning maksustamise abil võib väheneda ebatervislike toiduainete tarbimine, mis omakorda vähendaks tarbimisest tulenevaid kahjusid.

Teema on uudne seetõttu, et Eestis ei ole seda valdkonda põhjalikumalt käsitletud ja analüüsitud. Eestis on toiduainete maksustamisest sh magusamaksust räägitud väga pealiskaudselt, enamik argumente on selle maksu vastu ning selle tõttu põhjalikku põhjendatud sõnavõttu ja analüüsi ei ole tehtud.

Uurimisprobleemiks on küsimus, kas maksustamine on sobilik meede vähendamaks ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevaid kahjusid. Nagu eelpool mainitud, võivad ebatervisliku toidu tarbimisega kaasned negatiivsed mõjud nagu ülekaalulisus, haigused ning sellest tulenevalt suurem fiskaalkoormus riigile. Probleemi vältimiseks on üheks võimaluseks maksustada toiduained, mis avaldavad negatiivset mõju nii tervisele kui ka majandusele.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida ebatervislike toiduainete maksustamise vajalikkust Eestis. Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgnevad uurimisülesanded:

1. Antakse ülevaade ebatervislikest toiduainetest ja nende tarbimisega kaasnevatest kahjudest kui maksustamise alustest.
2. Antakse ülevaade ebatervislike toiduainete maksustamise praktikast.
3. Analüüsitakse tõendeid ebatervislike toiduainete tarbimise mõjudest Eestis.
4. Analüüsitakse ebatervislike toiduainete maksupoliitilisi võimalusi ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevate kahjude vähendamisel.

Uurimismeetoditest kasutatakse lõputöö koostamisel kvantitatiivset uurimismeetodit. Erinevaid statistilisi andmeid kogutakse Eesti Statistikaametist, Tervise Arengu Instituudist (TAI), Euroopa Liidu Statistikaametist (Eurostat), Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) andmebaasidest ning Eesti Haigekassast. Eesmärk on koguda teavet Eesti rahva tervisliku seisundi kohta ning tervishoiukulude kohta. Saadud andmeid analüüsitakse ja kasutatakse järelduste tegemiseks.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda jagunevad kaheks alapeatükiks. Esimeses peatükis antakse ülevaade ebatervislikest toiduainetest ja nende tarbimisega kaasnevatest kahjudest, mis oleksid maksustamise aluseks. Sama peatüki teises alapeatükis antakse ülevaade ebatervislike toiduainete maksustamisest ning tuuakse näiteid praktikast.

Teises peatükis keskendutakse statistiliste andmete analüüsimisele ning järelduste tegemisele. Esimeses alapeatükis analüüsitakse tõendeid ebatervislike toiduainete tarbimise mõjudest Eestis, analüüsitakse eestlaste tervislikku seisundit ning tarbimisega kaasnevaid kulusid. Teises alapeatükis analüüsitakse maksupoliitilisi võimalusi Eestis, eesmärgiga vähendada kahjusid, mis kaasnevad ebatervislike toiduainete tarbimisega.

Lõputöös kasutatakse peamiselt inglise keelset erialakirjandust, teadusartikleid, poliitilisi väljaandeid, kuid ka eestikeelseid artikleid, erialakirjandust ning poliitilisi väljaandeid.

1. EBATERVISLIKUD TOIDUAINED JA NENDE MAKSUSTAMINE

1.1. Ebatervislike toiduainete tarbimisest tulenevad kahjud kui maksustamise alus

Tervislik toitumine on oluline elamaks täisväärtuslikku elu. Toidust saadavad vitamiinid ja mineraalid on tähtsad nii vaimse kui ka füüsilise arengu jaoks ehk teisisõnu vajalikud organismi elutegevuseks ning hea tervise hoidmiseks. Varasemast suuremat tähelepanu on hakatud pöörama inimeste teadlikkuse kasvatamisele toitumisalastel teemadel. Meediaväljaannetes on märgata üha rohkem toitumisalaseid artikleid, propageeritakse tervislikku toitu (sh naturaalsed ja töötlemata toitu), jagatakse soovitusi, milliseid toiduaineid peaks tarbima ning milliseid vältima. Samuti kehtestatakse müügipiiranguid ja reklaamikeelde. Osad koolid on keelanud kartulikrõpsude ja karastusjookide müügi ning kasvanud on ökotoodete müügikohtade arv. Pidev teavitustöö käib, kuid probleemid seoses väärtoitumisest tingitud tagajärgedega on püsivad ja veelgi süvenemas. Meetmed, mida kasutatakse ebatervislike toiduainete tarbimise vähendamiseks on teavitustöö, piirangud teatud toodete tarbimisele, reklaamikeelud ja ebatervislike toiduainete maksustamine.

Ei ole sugugi lihtne teha vahet ja defineerida, mis on ebatervislik toit ning mis on tervislik toit, küll aga on teaduslikult tõestatud, et kõrge suhkru-, soola- ja rasvasisaldusega toodete rohke tarbimine on tervisele kahjulik. Need toidud ja joogid, mis sisaldavad rohkelt rasva, suhkrut ja/või soola, seejuures sisaldades palju kaloreid, võivad rohke tarbimise tagajärjel avaldada kahjulikku mõju tervisele, kuna enamasti need ei sisalda olulisi toitaineid, samuti võivad tekitada ülekaalulisust¹. Hea tervise huvides ei tule toidus sisalduvaid ja toiduvalmistamisel kasutatavaid rasvu, suhkrut ja soola täielikult vältida. Oluline on mõõdukus ning tuleb valida, milliseid eelistada ja milliseid vältida.²

---

¹ Alberta Health Services. 2013 „Nutrition Guideline Food and Drinks High in Calories, Fat, Sugar or Salt“, p 3.1.3.1, www.albertahealthservices.ca/hp/if-hp-ed-cdm-ns-3-1-3-food-drink-high-cal-fat-sugar-salt.pdf (01.11.13).

² Tervise Arengu Instituut. „Toidurasvad“ www.kliinikum.ee/attachments/article/521/Toidurasvad.pdf (05.05.14).

Toidurasvad sisaldavad kolme tüüpi rasvhappeid: küllastunud rasvhapped, monoküllastumata rasvhapped, polüküllastumata rasvhapped. Küllastunud rasvhappeid on ülekaalus loomsetes rasvades. Mono- ja polüküllastumata (omega 3 ja omega 6) rasvhapped on aga ülekaalus enamikes taimsetes rasvades. Loomseid rasvu tuleks südame-veresoonkonna tervise ja vere kolesteroolisisalduse alandamise huvides tarbida mõõdukalt. Loomsete rasvade liigne tarbimine tõstab vere kolesterooli sisaldust. Kolesterooli tootmist soodustab liigne toiduenergia, sealhulgas toidu kõrge küllastunud rasvhapete sisaldus, samuti liigne suhkrutarbimine ning vähene letsitiini ja kiudainete saamine toidust. Letsitiini vähesus organismis põhjustab rasvade ainevahetuse häireid: rasvumise kiirenemist, kolesteroolitaseme tõusu ning mälu ja keskendumisvõime langust. Polüküllastumata omega 6 rasvhapete liigne tarbimine viitab mitmete haiguste riski kasvule – aterosklerootiline südamehaigus, osteoporoos, astma, äkksurm, ekseemid jne.³

Taimsetest õlidest saadakse töötlemise teel ka transrasvhapped (hüdrogeenimise ehk tahkestamise abil saadakse vedelast taimeõlist sobiva konsistentsi ja muude omadustega hästi säiliv tahke rasv), mis on füsioloogilise toime poolest lähedased küllastunud rasvhapetele ja võivad viia südame- ja veresoonkonnahaiguste tekkeni⁴. Hüdrogeenimise käigus kaotavad tervislikud taimeraskvad oma head omadused ning muutuvad tervisele ohtlikumaks kui searasv või muud loomsed rasvad. Transrasvu leidub näiteks paljudes küpsetistes, kreekerites, margariinis, kartulikrõpsudes, šokolaadis ja jäätises.⁵

Eesti toitumissoovituste kohaselt peaks toidust saadavad rasvad kogu päevasest toidust saadavast energiast katma täiskasvanute puhul 25-30%, kusjuures: küllastunud ja transrasvhapped kuni 10%, monoküllastumata 10-15%, polüküllastumata 5-10%, sealhulgas asendamatud rasvhapped (Ω -3 ja Ω -6 rasvhapped) vähemalt 3%.⁶ Eelnevast järeldub, et ühegi rasvaga liialdamine ei ole tervise seisukohalt hea, kuid kõige ohtlikumad rasvad on küllastunud rasvad ja transrasvad, kuna nende liigne tarbimine võib tekitada rasvumist, südamehaiguseid, veresoonkonnahaiguseid, mälu- ja keskendumishäireid jms haiguseid.

---

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*

⁵ Forte, „Transrasvad — kuidas nad meie tervist kahjustavad?“ 28.09.2009, www.forte.delfi.ee/news/teadus/transrasvad-kuidas-nad-meie-tervist-kahjustavad.d?id=25938245%29 (05.05.14).

⁶ Tervise Arengu Instituut, Toidurasvad, *supra nota* 2.

Nii nagu rasv, on ka sool teatud koguses organismile vajalik. Soola saab jaotada kolme erinevasse gruppi: meresool, jäme sool ja peen sool ning veel leidub ka lisanditega soola. Soola kahjulik toime tuleneb naatriumi liigtarbimisest. Naatriumi pikaajaline liigtarbimine võib tõsta vererõhku ja suurendada südamehaiguste riski.⁷ Spetsialistid soovivad piirata naatriumi ehk soola tarbimist, et ennetada hüpertensiooni (kõrge arteriaalne vererõhk), kardiovaskulaarsete haiguseid (südame- ja veresoonkonna haigused), insulti ja neeruhaiguseid. On tõestatud, et kõrge soola tarbimine võib olla ka osteoporoosi (luude hõrenemine), maovähi ja astma tekke põhjuseks.⁸ Umbes 77%, mida süüakse, pärineb töödeldud/pakitud toidust või restorani toidust. Kuigi soola leidub toitudes ka looduslikult, on tavapärane küpsetades, praadides või toidulauas soola toidule veel juurdegi lisada. Soovitatav ülempiir naatriumi tarbimisel on 2300 mg ööpäevas täiskasvanutel ja noorukitel. Tänu kõrge naatriumisaldusega toiduvarudele ja praegusele kõrge soola tarbimisele, tuleks naatriumi tarbimist vähendada kuni 1500 mg päevas. Näiteks enamik kanadalastest ületavad ülempiiri ning tarbivad 3400 mg päevas.⁹

Nii nagu soola ja rasvade tarbimisega võivad kaasned teatud ohud tervisele, võib seda juhtuda ka suhkru tarbimisega. Sageli defineeritakse suhkrut, kui looduslikku magusa maitsega süsivesikut, mis on suureks energiaallikaks inimese organismile. Suhkrut saab nii suhkruroost kui ka suhkrupeedist. Lisaks leidub suhkrut puu- ja köögiviljades, mees ja piimas.¹⁰ Suhkru puhul on väga oluline teha vahet suhkrutüüpidel ja töötlemisastmel. Ühegi suhkru liialdane tarbimine ei ole tervise seisukohalt hea, kuid organismile on kõige suuremaks vaenlaseks sahharoos ehk töödeldud ehk lisatud valge suhkur, millest on rafineerimise käigus eemaldatud kõik vitamiinid, mineraalid ja kõik muud ained, mis võiksid organismile kasulikud olla. Rafineeritud suhkur on tõepoolest inimese organismile pigem kahjulik, töötlemata suhkur nt glükoos on tervise seisukohalt märksa soovituslikum tarbida ehk nn looduslikud suhkrud, mida leidub juur- ja puuviljades, mees, piimas ning kust ei ole eemaldatud organismile vajalikke aineid.¹¹ Valgeks suhkruks on näiteks fariinsuhkur, tarretisesuhkur, pärlsuhkur, tuhksuhkur, tükisuhkur, vanillsuhkur ja suhkruisirup¹². Sellist

---

⁷ Tervise Arengu Instituut. „Sool ja sinu tervis“, www.kliinikum.ee/attachments/article/521/Sool_ja_sinu_tervis.pdf (05.05.14).

⁸ Alberta Health Services, Nutrition Guideline, *supra nota* 1, p 3.1.3.2.

⁹ *Ibid*, p 3.1. 3.2.

¹⁰ Tervise Arengu Instituut. „Suhkur ja sinu tervis“, www.kliinikum.ee/attachments/article/521/Suhkur_ja_sinu_tervis.pdf (05.05.2014).

¹¹ *Ibid*.

¹² *Ibid*.

suhkrut lisatakse näiteks erinevatesse maiustustesse, kondiitritoodetele, karastusjookidesse, alkoholi jne.

Doktor William Coda Martin on väitnud, et rafineeritud suhkur on mürk ning võib olla surmav, kuna valge suhkru tarbimisel ja selle seedimisel saab suhkrust mittevajalikke kaloreid, lisaks puuduvad selles organismile vajalikud mineraalid ja vitamiinid. Igapäevane suhkruannus põhjustab kehas pidevat üle-happesust. Suhkur imeb organismist välja tema enda vitamiinid ja mineraalid, mis on vajalikud suhkru seedimiseks. Seetõttu võetakse olukorra stabiliseerimiseks ja leevendamiseks mineraale keha sügavustest. Lõpuks, et kaitsta verd, hakkab organism tarvitama kaltsiumit luudest ja hammastest ja seejärel hakkavad need lagunema ja hõrenema ning toimub üldine organismi nõrgenemine.¹³ Valge suhkur võib kahjustada organismi kõiki osasid ja organeid nagu maksa, neere, südant, aju, närvisüsteemi. Liigne valge suhkru tarbimine tekitab vererõhuhäireid, aeglustab organite tööd, nõrgendab immuunsüsteemi, hävitab närvirakke, keha taluvus- ja vastupanuvõime väheneb, tekitab emotsionaalset tasakaalutust jne. On tõestatud, et valge suhkur on üheks põhjuseks hammaste lagunemisel, suhkur põhjustab ülekaalulisust, tekitab erinevaid haiguseid nt diabeeti, vähki ja südamehaiguseid. Tõestatud on ka fakt, et suhkru eemaldamine igapäevamenüüst on ravinud või kaasa aidanud organismi paranemisele erinevatest haigustest.¹⁴

Lisaks leidub tõendusallikaid valge suhkru sõltuvust tekitava toime kohta. Kuigi inimesteni on valdavalt jõudnud info suhkru kahjulikkuse kohta, tarbitakse seda siiski suurtes kogustes, põhjusel, et sellest on raske loobuda ning tarbimise lõpetamisel esinevad võõrutusnähud. Suhkru sõltuvuslikku iseloomu näitab ka selle rohke tarbimise hulk inglise keelt kõnelevates riikides – päevane keskmine suhkru tarbimise hulk on vahemikus 30-40 teelusikat, kuigi Ameerika Südameliidu andmetel on päevane soovitatav suhkru kogus 6 teelusikatäit naistel ja 9 teelusikatäit meestel.¹⁵

Viimase viiekümne aasta jooksul on suhkru ehk magusa tarbimine kolmekordistunud¹⁶. Põhjuseid võib olla mitmeid, näiteks ebapiisav teavitustöö, suhkru tarbimisest on tekkinud

---

¹³ Dufty, W., „Refined sugar – the sweetest poison of all“, Global Healing Center, www.globalhealingcenter.com/sugar-problem/refined-sugar-the-sweetest-poison-of-all (05.05.2014).

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Thornley, S., Tayler, R., Sikari, K., „Sugar restriction: the evidence for a drug-free intervention to reduce cardiovascular disease risk“ 42, *Internal Medicine Journal* (2012), 46-58, p 52.

¹⁶ Lustig, R. H., Schmidt, L. A., Brindis, C. D., „The toxic truth about sugar“, 482, *Nature* (2012), No 7383, 27-29, p 28.

sõltuvus või eksitavad reklaamid, kus lükatakse ümber väiteid nagu magus oleks kahjulik jne. Samas hoiavad magusatootjad ka hinda madalal, et maiustused oleksid kättesaadavad ka majanduslikult halvemal järjel olevatele inimestele.

Uurimustest järeldub, et nii rasva, soola kui ka suhkru tarbimine võib liigsel tarbimisel olla tervisele ohtlikud, kuid eriti ohtlikud on organismile töödeldud toiduained: transrasvad ja rafineeritud suhkur, kuna neis toiduainetes ei ole säilitatud midagi kasulikku ning nende tarvitamist tuleks vältida. Tabelis 1 olev informatsioon annab kokkuvõtva ülevaate, milliste tagajärgedeni võib viia rasva-, soola-, ja suhkrurikaste toiduainete üleliigne tarbimine.

Tabel 1. Rasva, soola ja suhkru liigtarbimisest tekkida võivad tagajärjed¹⁷

TOIDUGRUPP	TAGAJÄRG
Rasvad	Ülekaalulisus, rasvumine, ainevahetushäired, südame-veresoonkonna haigused, vereringesüsteemi haigused (kolesteroolitaseme tõus, vererõhu häired), mälu- ja keskendumisvõime langus, luude hõrenemine, astma, äkksurm, ekseemid.
Soolad	Ülekaalulisus, rasvumine, vereringesüsteemi haigused (kolesteroolitaseme haigused, vererõhu häired), südame- ja veresoonkonnahaigused, insult, luude hõrenemine, maovähk, astma.
Suhkrud	Ülekaalulisus, rasvumine, südame haigused, vähk, vereringesüsteemahaigused (II tüüpi diabeet), hammaste lagunemine, vaimse tervise häired.

Lisaks tervisele seotud kahjudele võivad ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasneda ka majanduslikud kahjud. Ainuüksi rasvumisega seostatakse kaht kulutüüpi: otsesed kulud ja kaudsed kulud. Esimese puhul on tegemist kuludega, mis on seotud lihtsalt meditsiiniliste konsultatsioonidega ja haiglaravidega, sh operatsioonid jms. Kaudsete kulude alla kuuluvad aga ressursid, mis on kaotatud tervisliku seisundi tõttu, näiteks töölt puudumine, kulu nii töötajale endale (saamata jäänud tasu), kui ka tööandjale (tegemata töö).¹⁸ On tõestatud, et tervislik seisund mõjutab palgataset, seega tootlikkust ja tööle saamise tõenäosust. Näiteks võrreldes väga hea terviselega inimesega, on neil, kelle tervislik seisund on rahuldav (esinevad mõned tervisehäired) 20% väiksem tunnipalk ning 15% madalam tööle saamise

¹⁷ Autori koostatud.

¹⁸ Harvard School of Public Health, „Economic costs“, www.hsph.harvard.edu/obesity-prevention-source/obesity-consequences/economic/ (05.05.2014).

tõenäosus. Seejuures väga halva tervisega inimesel on 45% väiksem tunnipalk ja 63% madalam tööle saamise tõenäosus.¹⁹ Seega ülekaal/rasvumine ja haiguslik seisund tekitab produktiivsuse kadu. Halb tervislik seisund mõjutab inimeste sissetulekut ning takistab olemaks produktiivne, seega tekitatakse kulu nii endale kui ka laiemas plaanis kogu riigi majandusele.

Majandusteadlased on üldiselt seisukohal, et valitsuse sekkumine, sealhulgas maksustamine on põhjendatud, kui turg ei suuda pakkuda optimaalset kogust heaolu ühiskonnale ehk turg ei suuda iseseisvalt täita enda eesmärki²⁰. Olukorda, kus turg ei tule iseenesest toime nimetatakse turutõrkeks ning selle likvideerimiseks on õigustatud valitsuse sekkumine. Üheks turutõrkeks on negatiivne välismõju, s.t tegevuse sooritaja avaldab teiste heaolule negatiivset mõju, kuid ei kompenseeri tekitatud kahju.²¹ Turul osalejad ei oska arvesse võtta tegelikku kulu, ei arvestata omavahelist seost toitumise ja haiguste vahel.

Asja paremaks selgitamiseks tuuakse näide magusainete ehk kõrge suhkrusisaldusega toodete maksustamise najal. Magusa tootmise ja tarbimisega kaasnevad negatiivsed välismõjud. Magusainete puhul seisneb turutõrge ehk negatiivne välismõju selles, et magusa tootjad ja müüjad ei võta magusa hinda määrates arvesse magusa tarbimisest tulenevaid mõjusid inimeste tervisele, magusa turuhinnas ei väljendu kulu, mis läheb tarbimisest tingitud kahjude kompenseerimiseks. Seega ebatervislike toiduainete hind turul ei väljenda nende tegelikku kulu, kuna rohke tarbimine võib tekitada tervisehäireid ning seeläbi lasub ühiskonnal suurem koormus, riigi tervishoiukulud kasvavad, kuna kaetakse tarbijate ravikulud²². Sama olukorda, kus enamik kuludest jääb tarbija jaoks varjatuks, nimetatakse ka turuhinna moonutamiseks²³. Maksudega on võimalik moonutust korrigeerida, s.t ebatervislike toiduainete hindu saab korrigeerida kõrgemaks. Et turumoonutusi täielikult likvideerida, selleks peaks kehtestama neile toiduainetele sellise maksumäära, mis oleks võrdne välismõjuga, mis nende tarbimisega kaasneb.²⁴

---

¹⁹ Kaldaru, H., Kerem, K., Vörk, A., „Health as a Factor of Economic Growth: The Estonian Case“, 4 *Working Papers Economics* Tallinn University of Technology (2004), No 110, 103-116, p 109.

²⁰ Mytton, O., Clarke, D., Rayner, M., „Taxing unhealthy food and drinks to improve health“, 344 *British Medical Journal (Overseas & Retired Doctors Edition)* (2012), No 7860, 28, p 28.

²¹ Saar, I., „Maksustamise ökonoomika“, 2011, 1-44, lk 15.

²² Paloheimo, H., „Finnish Sugar Tax Working Group Delivers an Interim Report“, 7 *European Food & Feed Law Review* (2012), No 6, 341-343, p 342.

²³ Saar, I., „Alkoholi hinna optimeerimisest, kaine peaga“, *Maksumaksja* (2011), 10 (164), 14-20.

²⁴ *Ibid.*

Turutõrkeks võib olla ka infotõrge. Valitsuse sekkumist motiveerib ka tarbijate käsutuses oleva informatsiooni puudulikkus ning arvamus, et turg ise pakub liiga vähe informatsiooni. Sageli pakub eraturg informatsiooni ebapiisavalt. Valitsuse rolli infotõrgete korrigeerimisel saab vaadelda tarbijakaitse abinõuna.²⁵ Infotõrke esinemisel võtavad tarbijad arvesse vaid hinnakulu, mis läheb toote tarbimise peale, arvestamata jääb kulu tervisele ehk kahju ja halb enesetunne, mida toote tarbimisega iseendale tekitatakse.

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevad nii tervisele seotud kui ka majanduslikud kahjud ning nimetatud kahjud võivad olla maksustamise aluseks. Kõrgel määral rasva, soola ja/või suhkrut sisaldavad toiduained kuuluvad ebatervisliku toidu alla ning võivad olla inimese tervisele ohtlikud, põhjustades rasvumist ning haiguseid. Majanduslik seisukoht on, et ebatervislik toitumine, ülekaal ja haigused suurendavad tervishoiukulusid, ebatervislike toiduainete turuhind ei väljenda tegelikku kulu, mis nende tarbimisega kaasneb. Samuti esinevad infotõrked, turg ei jaga tarbijatele piisavalt informatsiooni ning tarbijad ei teadvusta ebatervislike toiduainete ostmisel kulu, mis läheb tervisele. Lisaks mõjutab ebatervislikust toitumisest tulenev halb tervislik seisund sissetulekut, tekitades produktiivsuse kadu. Nimetatud põhjused võivad olla valitsusele tegutsemisajendiks. Maksustamine võib olla üks meede, mis annab võimaluse kaitsta rahvast majandustegevuse kahjulike kõrvalmõjude eest. Maksustamine annab tarbijatele signaali, et tegemist on ebatervisliku kauba või tootega. Samuti aitaks maksustamine tänu kõrgemale hinnale vähendada tarbimist ning kogutud maksutulud võimaldaks kompenseerida tekitatud kahjusid.

1.2. Ebatervislike toiduainete maksustamise praktika

Märkimisväärselt ületatakse päevaseid soola-, suhkru- ja rasvasisalduse ülempiire ning sellega tekitatakse kahju nii tervisele kui ka riigi majandusele. Selle vältimiseks on osa riike võtnud eesmärgiks vähendada rasvaste, soolaste ja/või suhkrurikaste toiduainete tarbimist maksupoliitika abil, kuna nende ainete liigtarbimisest tulenevad kahjud on probleem, mille puhul on leitud, et riik peab sekkuma ja suunama rahvast tervislikematele toiduvalikutele.

---

²⁵ Purju, A., Tammeraid, A., „Avaliku sektori ökonomika“, Õppematerjal, Eesti Haldusjuhtimise Instituut (1988).

Toiduainete maksustamise teerajajaks oli Kelly Brownell, kes märkas, et hind tervisliku ja ebatervisliku toidu vahel ei ole proportsionaalne. Ta märkis, et kõrge rasvasisaldusega ja vähese toiteväärtusega toiduained on ühed väikseima maksumusega tooted, mida turul pakutakse. Selle tulemusena pakkus ta välja maksustada rämpstoitu, et koguda tulu üleriigilise toitumisealase programmi jaoks. See idee kogus esialgu palju kriitikat, vastuväideteks olid, et sellega piiratakse isikuõigusi ning valitsus ei saa täitsa lapsehoidja rolli, kuid teema kogus taas aktuaalsust, kui ülekaalulisus ja rasvumine hakkas märgatavalt tõusma. 1980ndatel ja 1990ndatel oli poliitika keskendunud peamiselt rahva harimisele, et võidelda toitumisega seotud haigustega. Põhiliselt üritati inimesi suunata tegema häid toitumisvalikuid, soovitudes süüa vähem magusaid ja rasvaseid toite ning süüa rohkem puu- ja juurvilju, liha, kala ja teraviljatooteid.²⁶

2003. aastal teatas WHO, et riigid peaksid ebatervislikku toitu maksustama, et püüda inimesi mõjutada ja suunata neid tervislikematele toiduvalikutele²⁷. Ka Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (edaspidi ÜRO) peab alkoholi, tubakat ning valet toitumist riskifaktoriteks, mis võivad põhjustada erinevaid haiguseid. Selleks, et kaitsta rahva tervist, peab ÜRO just maksupoliitikat üheks võimalikuks vahendiks, et reguleerida tervist kahjustavate toodete tarbimist.²⁸

Enne kui pöördatakse riikide praktilise kogemuse juurde, tehakse selgeks, mil viisil on võimalik toiduaineid maksustada ja millised maksustamise põhimõtted võivad tekitada küsimusi. Toiduainete maksustamise puhul on tegemist tarbimismaksudega, need on levinud eelkõige müügitaksu, käibemaksu või aktsiisimaksu näol. Kõigi puhul on tegemist tarbimismaksudega, kuid müügitaksu ja käibemaksu vahe on selles, et esimest rakendatakse ühekordselt, maksustatud on kaupade või teenuste müügihind, kuid käibemaks lisatakse igas müügi etapis.²⁹ Kuna müügitaks on eelduslikult vastuolus Euroopa Liidu käibemaksudirektiivi ja aktsiisidirektiiviga, siis vaadeldakse töös toiduainete maksustamise võimalikkust aktsiisidega või käibemaksuga³⁰.

---

²⁶ Badilas, A., „Food Taxes: A Palatable Solution to the Obesity Epidemic?“ 23 *Pacific McGeorge Global Business & Development Law Journal* (2011), No 2, 255-283, p 262.

²⁷ Srikameswaran, A., „WHO Wants ‘Twinkie Tax’ to Discourage Junk Foods“, PITTSBURGH POSTGAZETTE, December 2003. Refereeritud: Badilas, Food taxes, *supra nota* 26, p 257.

²⁸ Lustig, Schmidt, Brindis, The toxic truth, *supra nota* 16, p 27-28.

²⁹ Badilas, Food taxes, *supra nota* 26, p 269.

³⁰ Lehis, L. 2004. *Maksuõigus*. Tallinn: Juura, 2012, lk 348

Kuna ebatervislike toiduainete tarbimine võib kaasa tuua tervisele ohtlikke tagajärgi ning sellega tekitatakse kulu riigile, siis maksu kehtestamisel tuleks lähtuda tarbimismaksu eesmärgist. Käibemaksu eesmärk on peamiselt riigi eelarvetulude kogumine ning regulatiivne eesmärk enamasti puudub (va üksikud maksusoodustused), kuid aktsiisidel on lisaks fiskaalsele eesmärgile tarbimise piiramise ja turu reguleerimise funktsioon. Aktsiiside puhul on regulatiivne eesmärk isegi et olulisem, kuid ei saa väita, et fiskaalne eesmärk täielikult puuduks. Aktsiisidega piiratakse tervisele ohtlikke kaupade tarbimist ning aktsiisi kogumist saab põhjendada vajadusega koguda täiendavat raha maksustavate kaupade tarvitamisest tingitud kulutuste katteks. Samuti üritatakse aktsiiside kaudu mõjutada tarbijate eelistusi (näiteks eelistada tervislikke toiduaineid).³¹

Ebatervislikele toiduainetele on võimalik tõsta ka käibemaksumäära. Ülalpool mainiti, et käibemaksul on peamiselt fiskaalne eesmärk, seega ei tundu see maksustamiseks parim viis. Muidugi kui langetada samaaegselt tervislike toodete hindasid (ka teaduslikult on tõestatud, et toiduainete maksustamine toob kõige efektiivsemaid tulemusi, kui samaaegselt rakendatakse ebatervislike toiduainete maksustamist ning tervislike toodete hindade langetamist³²), siis oleks maksusoodustuse näol olemas ka mingisugune regulatiivne eesmärk, küll aga ei pruugi see olla piisav. Et ebatervislike toiduainete maksustamisel on peamiseks eesmärgiks reguleerida tarbimist ja piirata tervisele ohtlikke kaupu, siis lähtudes maksu eesmärgist oleks toiduainete maksustamine aktsiisiga parem variant. Lisaks on aktsiisimaksu eeliseks laiem maksubaas. Käibemaksu puhul saavad ettevõtjad sisendkäibemaksu tagasi küsida (kui toode on ettevõtlusega seotud kulu), kuid aktsiisiga maksustades aga ei saa³³.

Näiteks alkoholile ja tubakale on kehtestatud aktsiisimaks, mille üheks eesmärgiks on reguleerida tarbimist ehk vähendada tarbimist hinnapoliitika abil. Samadel alustel võiks olla põhjendatud ka ebatervislike toiduainete maksustamine. Näiteks on teaduslikult tõestatud, et suhkru (kui ebatervisliku toiduaine) tarbimine tekitab erinevaid terviseprobleeme ning mõju organismile võib olla sarnane alkoholi tarbimisele³⁴. Eelnevast alapeatükist selgus (vt ptk 1.1), et valget suhkrut võib käsitleda kui narkootikumi, mis tekitab sõltuvust, seega on alkohol, tubakas ja suhkur võrreldavad kaubad ning näiteks kõrge (rafineeritud)

---

³¹ *Ibid*, lk 349.

³² Thow, A. M., Jan, S., Leeder, S., Swinburn B., „The effect of fiscal policy on diet, obesity and chronic disease a systematic review“, 88 Bulletin of the World Health Organization (2010), no 8, 609-614.

³³ Lehis, Maksuõigus, lk 290.

³⁴ Lustig, The toxic truth, supra nota 16, p 27.

suhkrusisaldusega tooted võiks olla samadel alustel põhjendatud nagu seda on alkohol ja tubakas.

Maksustamise seisukohalt tekib küsimus, kes peaks maksu maksuma? Maksustamise üldpõhimõtteks on kujunenud maksevõimelisuse printsiip, mis ütleb, et maksukoormus on sõltuvuses maksumaksja potentsiaalsest maksevõimest ehk majanduslikust edukusest³⁵. Ehk maksu maksavad need, kes on selleks kõige enam võimelised, hoolimata sellest, kas saadakse kasu või mitte. Maksu mõistest tulenevalt ei teki maksumaksjal õigust riigipoolsele vastuhüvele ja iga kodanik on kohustatud vastutama riigi heaolu eest vastavalt oma võimetele.³⁶ Kui rääkida ebatervislike toiduainete maksustamisest, siis siinpuhul oleks tegemist kaudse tarbimismaksuga (aktsiis või käibemaks) ning maksukoormust kannaksid kõik tarbijad, küll aga on kaudsete maksude puhul tegemist regresseeruva toimega ehk mida väiksem on sissetulek, seda suurema osatähtsuse moodustavad kaudsed maksud inimese sissetulekust, kuna suurem osa sissetulekust kulub esmatarbekaupadele, seega mõjutab selline maks enam väiksema sissetulekuga elanikkonda. Sageli kompenseeritakse regressiivset toimet progresseeruva tulumaksuga, kuid on välja selgitatud, et maksevõimelisuse printsiip on ühtemoodi kooskõlas nii progresseeruva kui ka proportsionaalse tulumaksumääraga³⁷. Lisaks on mitmed uurimused leidnud, et just väiksema sissetulekuga inimesed tarbivad vähem tervislikku kaupa ning vaese elanikkonna seas on väärtootumisega seotud haiguste esinemissagedus suurem³⁸. Seega aitaks see seisukoht toetada probleemi, mis võib tekkida tulenevalt maksevõimelisuse printsiibist.

Mitmed riigid on nüüdseks toiduaineid maksustanud, üritades kujundada ja parandada kodanike toitumisharjumisi ning piirata ebatervislike toiduainete söömist maksupoliitika abil. Toidumaksude puhul on tegemist maksuga, mille objektiks on mingi teatud söök või jook. Toiduaineid on maksustanud Norra, Taani, Soome, Läti, Ungari, Prantsusmaa, Prantsuse Polüneesia, Nauru, Austraalia ja Ameerika Ühendriigid³⁹. Ainult

---

³⁵ Lehis, Maksuõigus, *supra nota* 30, lk 62.

³⁶ *Ibid*, lk 62.

³⁷ Tipke, K., Die Steuerrechtsordnung. Köln: Dr Otto Schmidt, 1993, p 712. Refereeritud: Lehis, Maksuõigus, *supra nota* 30, lk 63.

³⁸ Scarborough, P., Bhatnagar, P., Wickramasinghe, K., Smolina, K., Mitchell, C., Rayner, M., „Coronary heart disease statistics: 2010 edition“ British Heart Foundation, 2010. Refereeritud: Mytton, Clarke, Rayner, Taxing unhealthy food and drinks, *supra nota* 20.

³⁹ Mytton, Clarke, Rayner, Taxing unhealthy food and drinks, *supra nota* 20.

mittealkohoolseid jooke on maksustanud Belgia, Iirimaa, lisaks Fiji ja Samoa⁴⁰. Mitmete meediaväljaannete kohaselt on aga näiteks Taani toiduainete maksustamisest tänaseks loobunud⁴¹.

Euroopa riikides on levinud maksustada kindlaid tooteid, mitte otseselt suhkrut, soola ja rasva. Levinuimaks on maksustada näiteks šokolaadi, komme, küpsised, kondiitritooted ja erinevad karastusjooke ja seda enamasti kaalu või mahu alusel.

Ebatervislike toitumise maksustamist on Euroopa riikide hulgast rakendanud näiteks Soome. Seal kannab maks nime „*the sweets tax*“ ning see kehtestati 2011-nda aasta alguses. Maksu eesmärk on edendada tervislikku toitumist ja muuta/parandada soomlaste toitumisharjumisi. Soome magusamaksu töögrupp on leidnud, et tervislik toitumine võrdub toidu vähesesuhkrusisaldusega ning soomlased ei järgi toitumissoovitusi.⁴²

Soome magusamaksu töögrupp on toonud välja maksustamise pooltargumendid ka majanduslikust aspektist, kuna ebatervislik toitumisviis on ülekaalulisuse tekkepõhjuseks ning sellest tulenevalt on tervishoiu kulud suured ning just sel alusel on valitsuse sekkumine põhjendatud. Samuti toodi välja ebatervisliku toiduainete maksustamise õigustuseks, et mitte kõigi poolt ei saa oodata ratsionaalset käitumist, lapsed ei ole võimelised hindama ebatervisliku toitumise puuduseid ja kahjutegureid.⁴³

Soomes põhineb magusamaks toote kaalu alusel. Hetkel ei ole Soomes välja töötatud süsteemi, mille järgi saaks maksustada tooteid selle suhkrusisalduse koguse järgi. Aktsiisimaks kehtib järgmistele toodetele: maiustused, sh šokolaad ja muud tooted, mis sisaldavad kakaod, samuti jäätis ja mahlajäätis. Samuti alkoholivabadele jookidele - mahl, limonaad, mineraalvesi ja kohvijoogid. Seaduses on reguleeritud mõisted maiustus, karastusjook ja jäätis ning maks kehtib neile toodetele, mis vastavad seaduses reguleeritud sätetele. Maksukohustus kehtib neile toodetele, mis on määratletud tollitariifistiku tabelis ja vastab nomenklatuuri koodidele.⁴⁴ Maksustatud on järgmiselt: 0,95 eurot kilogrammi

---

⁴⁰ Paloheimo, Finnish sugar tax, *supra nota* 22, p 342; Mytton, Clarke, Rayner, Taxing unhealthy food and drinks, *supra nota* 20.

⁴¹ Bomsdorf, C., „Denmark Scraps Much-Maligned 'Fat Tax' After a Year“, *The Wall Street Journal*, november 2012, www.online.wsj.com/news/articles/SB10001424127887323894704578113120622763136 (05.05.14).

⁴² Paloheimo, Finnish sugar tax, *supra nota* 22, p 341.

⁴³ *Ibid*, p 342.

⁴⁴ Valtiovarainministeriö Finansministeriet Ministry of finance, „Excise duties on sweets, ice cream and soft

magusa (sh šokolaad) ja jäätise kohta, karastusjoogid – 0,11 eurot liitri kohta, siinjuures väikesemahuliste toodete tootjad ei ole maksusubjektideks, tingimusel, et toodete valmistaja on nii õiguslikult ja majanduslikult sõltumatu ja tootmine ei ületa lubatud piirnorme õigusaktides⁴⁵.

Soome magusamaksu on mitmetel põhjustel kritiseeritud, näiteks ei olnud algselt maksustatud küpsised ja kondiitritooted, kuigi sisaldasid samamoodi rafineeritud suhkrut. Samuti mõned tooted, mis ei sisalda rafineeritud suhkrut, on siiski maksustatud. Lisaks ei ole järgitud neutraalsuse põhimõtet, maksubaas ei ole määratletud põhjalikult. Sellest tulenevalt loodi Soomes aastal 2012 magusamaksu töörühm õigusaktide puuduste uurimiseks, samuti oli eesmärk esitada uusi lähenemisviise, mis puudutab suhkrut sisaldavate toiduainete maksustamist. Soome on siiski leidnud, et suhkrumaksustamine on igati vajalik ning põhjendatud, olenemata selle mõningatest puudustest.⁴⁶ 2012ndal aastal teatas Soome valitsus, et magusamaksu tuleks laiendada lisatud suhkruga toodetele nagu jogurtid, küpsised, moosid (sh keedised) ja mahlad⁴⁷.

Tegu on väga keerulise maksuga, kuna maksuobjekti on raske määratleda ning ei ole lihtne maksu kogumist administreerida. 2013. aastal teatas Soome, et magusamaks ei ole täitnud ootusi ning maks ei ole avaldanud erilist mõju, kuna magusa müük ei ole langenud, müük oli sama nagu 2012ndal aastal. Samuti suurenes magusa import Soome 10 protsendi võrra, kuigi umbes 60 protsenti magusatoodetest on valmistatud Soomes. Positiivseks oli aga riigieelarve suurenemine, Soome riigi rahavarud kasvasid 2013ndal aastal 203 miljoni euro võrra.⁴⁸

Taani oli üks esimesi riike, kes katsetas toodete maksustamist, mis sisaldasid rohkelt küllastatud rasva. Taanis kehtestati maks aastal 2011, nimetatuna „*fat tax*“, mis kehtis liha- ja piimatoodetele, toiduõliledele jms, mis sisaldasid üle 2,3% küllastunud rasva.⁴⁹

---

drinks“, www.vm.fi/vm/en/10_taxation/05_excise_duty/04_excise_duty_on_sweets_ice_cream_and_soft_drinks/index.jsp (05.05.14).

⁴⁵ Paloheimo, Finnish sugar tax, *supra nota* 22, p 342.

⁴⁶ *Ibid*, p 341.

⁴⁷ Johnson, C., „Finland: Proposal to extend sugar tax“, *The global legal monitor*, July 2012, www.loc.gov/lawweb/servlet/lloc_news?disp3_1205403242_text (05.05.2014).

⁴⁸ „Finland’s Sugar Tax Sweetens Candy Consumption, *Nacs*, December 2013, www.nacsonline.com/news/daily/pages/nd1226133.aspx#.UwKSws7zq4p (05.05.2014).

⁴⁹ Mytton, Clarke, Rayner, Taxing unhealthy food and drinks, *supra nota* 20.

Kuna ei täheldatud tarbimise vähenemist, kaup osteti mujalt riikidest ning see tekitas majandusraskuseid ja töökohtade kadumist, siis otsustati maksu rakendamisest loobuda⁵⁰.

Lätis kehtib aktsiisimaks karastusjookidele ning kohvile. 100 liitri mittealkohoolse joogi kohta on aktsiis 7,40 eurot. Lisaks kehtib maks kohvile - 100 kg kohta 142,29 eurot.⁵¹ Lisaks sellele on Läti tervishoiuministerium esitanud aktsiisimaksu seaduse muudatuste eelnõu, mis näeb ette vorstitoodete maksustamise, milles on rohkem kui 1,25 grammi soola 100 grammi kohta – 7,12 eurot iga 100 kilo kohta. Palmiõlile, searasvale ja seapekile näeb eelnõu ette maksustamist 21,36 eurot 100 kilo kohta. Samasuguse maksuga maksustatakse ka soolased kartulikrõpsud, popkorn, valmissupid ja puljongid, milles on üle 1 grammi soola 100 grammi kohta.⁵²

Kuigi enamjaolt on maksustamine levinud aktsiisiga, siis Ungaris on kehtestatud eraldiseisev maks, mis kannab nime „public health product fee“. Maksu peavad maksma isikud või organisatsioonid, kes müüvad või omandavad ja kasutavad tooteid toorainena või ühe komponendina uute toodete tootmiseks järgmiste toodete pealt: siirup (200 forintit/100 liitri kohta), karastusjoogid (7 forintit/100 liitri kohta), energiajoogid (240 või 40 forintit/100 liitri kohta), suhkru-kakao tooted (70 forintit/kilogrammi kohta), pakendatud suhkrutooted (130 forintit /kilogrammi kohta), soolatud supisted (250 forintit/kilogrammi kohta), toidu lõhna- ja maitseained (250 forintit/kilogrammi kohta), moos (500 forintit/kilogrammi kohta), maitseõlu - alkohoolsed joogid (25 forintit /liitri kohta).⁵³

Ameerika Ühendriikides California osariigi ülikoolis läbi viidud teadustöö andmetel on toiduainete maksustamiseks mitmeid erinevaid variante. Toodi välja, et levinud on maksustada kindlaid kaupu (snäkke või karastusjooke) või ainult kindlat toidugruppi, näiteks küllastunud rasvasid sisaldavaid toiduaineid. Empiirilised andmed aga näitavad, et need meetodid ei ole piisavalt veenvad põhjusel, et leidub asenduskaupasid, mis on tervisele

---

⁵⁰ Addy, R., „Danish government considers abandoning fat, sugar tax“, July 2012, www.foodnavigator.com/Legislation/Danish-government-considers-abandoning-fat-sugar-tax (05.05.14).

⁵¹ Ministry of Finance Republic of Latvia „Excise duty“, www.fm.gov.lv/en/s/taxes/excise_duty/ (28.04.2014).

⁵² Eesti Rahvusringhääling, „Läti tahab tõsta ebatervislike toiduainete aktsiisimaksu“, 23.08.2013, www.uudised.err.ee/v/valismaa/17309ac7-5ed6-4f5f-9066-d1058a012930 (28.04.2014).

⁵³ Eugo Hungary The Ministry of Public Administration and Justice, „Taxation“, www.eugo.gov.hu/doing-business-hungary/taxation (30.04.14).

samaväärselt kahjulikud. Asenduskaubaga on tegemist juhul, kui ühe kauba hind tõuseb, siis tõuseb nõudlus teise kauba vastu.⁵⁴

Uurimuses toodi aga teadlaste hinnangul kõige efektiivsem mudel, mille abil on võimalik toiduaineid maksustada nii, et ei leiduks asenduskaupasid, tegemist on SSCg3d mudeliga. See on skoor-süsteemiga, kus punktid on määratud kõikidele toitudele ja neid hinnatakse kaheksa toiduaine olemasolu järgi ning maksuobjektiks on vähem tervislikud toiduained. Hinded ulatuvad -12 kuni +29-ni. Punktiskoor alates -12 kuni +2 peetakse tervislikuks toiduks, vahepealsed toidud langevad vahemikku +3 kuni +8 ning punktisumma suurem kui 9 peetakse ebatervislikuks. Selle meetodi positiivseks tunnuseks on, et SSCg3d meetodi alusel on hinnatud kõik toidud, ka asenduskaubad. Seega tarbija, kes ei taha maksta enda lemmiku ebatervisliku toidukauba eest, ei saa pöörduda ka ebatervisliku asenduskauba poole, kuna selle mudeli põhjal on ka asenduskaubad kõrgema hinnaga.⁵⁵

Seega järeldub, et esmalt on vaja selgeks teha, mis on tervislik ja mis on ebatervislik toiduaine. Ükskõik kas tegu on kõrge rasva-, suhkru- või soolasisaldusega üksikute toodete maksustamisega, ainult mõnda neist maksustada ei ole mõtet, kuna tarbija pöördub asenduskauba poole, mis võib olla tervisele sama ebatervislik. Lisaks on uurimustöödest selgunud, et tarbimine väheneks ja näeks märgatavaid paranemise tulemusi rahva tervise seisundis, peaks mitmesuguste uurimuste kinnitusel hinnatõus olema vähemalt 20%⁵⁶. Võimalik, et nendes riikides, kus maksustamine ei ole andnud tulemusi rahva seisundi paranemises, on hinnatõus olnud liiga väike ja tarbijad ei jäta seetõttu toodet ostmata. Maksustamise olulisim punkt, millele tuleb keskenduda, on kõige õigema süsteemi leidmine, mis ei laseks pöörduda asenduskaupade poole ja olemasolevatest on selleks SSCg3d mudel, mille järgi saab anda igale toidule hinnangu selle toiteväärtuse järgi.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et riikide huvi ebatervislike toiduainete maksustamise vastu on tõusnud, maksupoliitikat peetakse üheks võimalikus vahendiks, et reguleerida tervist kahjustavate toiduainete tarbimist ning rahva tervislik seisund paraneks. Toiduaineid on võimalik maksustada peamiselt aktsiisidega (nii nagu see on levinud Euroopas) või käibemaksuga, kuid võimalik on kehtestada ka eraldiseisev maks (nii nagu seda on teinud

---

⁵⁴ Badilas, Food taxes, *supra nota* 26, p 263-264

⁵⁵ *Ibid*, p 264-266.

⁵⁶ Mytton, Clarke, Rayner, Taxing unhealthy food and drinks, *supra nota* 20.

Ungari). Riikide praktika on näidanud, et toiduainete maksustamine on küllaltki keeruline ja ei ole olnud rahva tervise seisukohast tulemuslik, kuna maksustatud toiduainetele leidub asenduskaupu, mis võivad olla tervisele samaväärselt kahjulikud, samuti on täheldatud maksustamise tagajärjel tekkinud töökohtade kadumist. Positiivse küljena toodi välja aga riigieelarve tulude suurenemist, mille eest on võimalik kompenseerida tarbimisega kaasnevad kahjud ehk tervishoiukulud.

2. EBATERVISLIKE TOIDUAINETE MAKSUSTAMISE VÕIMALIKUD MÕJUD EESTIS

2.1. Tõendid ebatervislike toiduainete mõjudest Eestis

Erinevad statistilised uuringud näitavad, et mitmed Euroopa riigid on hädas ülekaalulisuse ja rasvumisega, vähe süüakse puu- ja juurvilju ning ebatervislike toiduainete osakaal toitumises on liialt suur. Ebatervisliku toitumise üheks tagajärjeks võib olla üleliigne kehakaal, mis omakorda võib tingida mitmete haiguste tekke.

WHO on välja toonud mitmeid fakte ülekaalulisuse kohta: ülekaalulisus on maailmas peaaegu kahekordistunud alates 1980ndast aastast. Enam kui 1,4 miljardit täiskasvanud inimest (20-aastased ja vanemad) olid 2008. aastal ülekaalulised, neist üle 200 miljoni meestest ja ligi 300 miljoni naistest olid rasvunud. 65% maailma rahvastikust elab riikides, kus ülekaal ja rasvumine tapab rohkem inimesi kui alakaalulisus.⁵⁷ WHO andmed kinnitavad, et 2,7 miljonit surmajuhtumit on seotud vähese juur- ja puuviljade söömisega ning igal aastal sureb vähemalt 2,6 miljonit inimest ülekaalulisuse või rasvumise tõttu. WHO ennustab 2015. aastaks täiskasvanute ülekaaluliste arvuks 2,6 miljardit ning rasvunute arv ulatub 700 miljonini.⁵⁸ Maailma Vähiuuringute Fondi eksperdid on jõudnud järeldusele, et tervisliku toitumisega (koostöös füüsilise aktiivsusega ja normaalse kehakaalu säilitamisega) saaks vältida 30-40% vähijuhtumitest⁵⁹. Normaalse kehakaalu hoidmisega, kõrge suhkru-, soola- ja rasvarikaste toitute vältimisega ja rohkemate vitamiini ja mineraalainete rikaste toiduainete söömisega saab vältida mitmete haiguste vastu⁶⁰. WHO andmetel saab tervislikult toitudes koostöös füüsilise aktiivsusega ja mitte suitsetamisega ära hoida ligi 80% südame isheemiatõbi ja 90% teist tüüpi diabeeti⁶¹.

---

⁵⁷ World Health Organization, „Obesity and overweight“, 2013, www.who.int/mediacentre/factsheets/fs311/en/ (05.05.14).

⁵⁸ World Health Organization, „Unhealthy diets & physical inactivity“, 2009, www.who.int/nmh/publications/fact_sheet_diet_en.pdf (03.03.14)

⁵⁹ World Cancer Research Fund, „Nutrition, Physical Activity, and the Prevention of Cancer: A global perspective“ World Cancer Research Fund and American Institute for Research on Cancer, 2007.

⁶⁰ Tervise Arengu Instituut, „Toitumine“, 2013, www.tai.ee/et/tegevused/tervise-edendamine/toitumine- (03.03.14)

⁶¹ World Health Organization „The global strategy on diet, physical activity and health“, 2003,

WHO on ülekaalulisust ja rasvumist määratlenud kui ebaharilike või ülemääraste rasvade kogunemist organismi, mis kujutab ohtu tervisele. Rasvumise määramiseks töötas WHO välja kehamassiindeksi määrad (tabel 2), mis näitab inimese pikkuse ja kaalu suhet (KMI leidmiseks jagatakse kehakaal pikkuse ruuduga). Inimene, kelle kehamassiindeks on 25 või rohkem, loetakse ülekaaluliseks, inimene, kelle kehamassiindeks on 30 või enam, peetakse rasvunuks.⁶²

Tabel 2. Rahvusvaheline klassifikatsioon täiskasvanute alakaalulisuse, ülekaalulisuse ja rasvumise näitaja vastavalt KMI-le⁶³

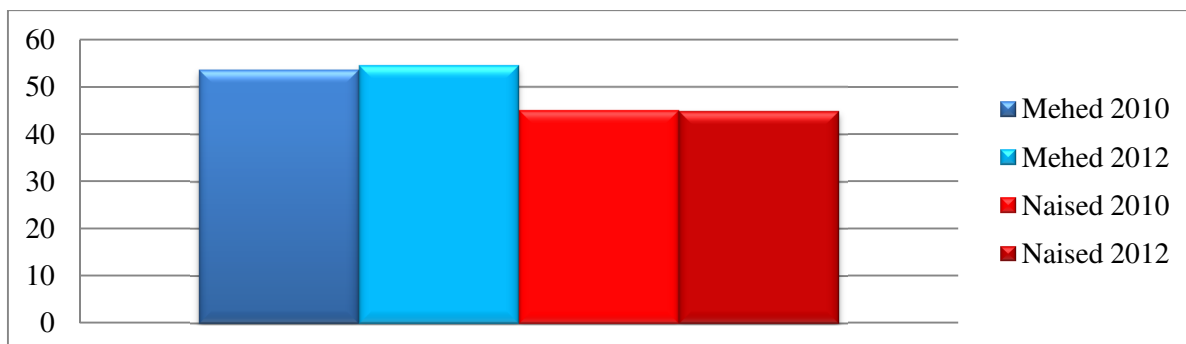
Kategooria	BMI vahemik
Tervisele ohtlik alakaal	< 16
Alakaal	16 - 18,49
Normaalkaal	18,50 - 24,99
Ülekaal	25,1 - 29,99
Rasvumine	30- 34,99
Tugev rasvumine	35-39,99
Tervisele ohtlik rasvumine	> 40

Tervise Arengu Instituudi (edaspidi TAI) 2012 aasta uuringute andmetel oli Eesti meeste hulgas 2010. aastal üle 50% ning 2012 aastal ligi 55% ülekaalulisi ja rasvunuid (kehamassiindeks üle näitaja 25,0). Naiste hulgas on ülekaalulisi ja rasvunuid (üle näitaja 25,0) umbes 45% elanikkonnast. Andmed on esitatud joonisel 1.

www.who.int/dietphysicalactivity/media/en/gsf_general.pdf (03.03.14).

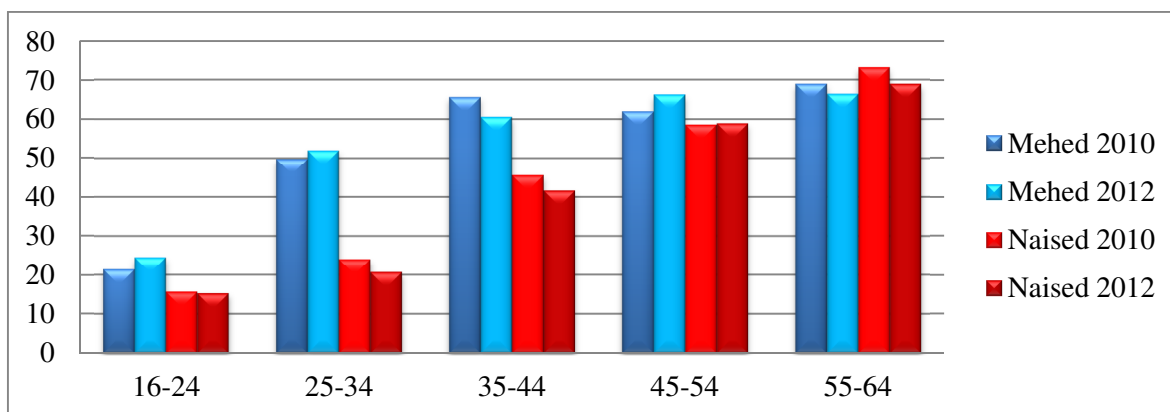
⁶² World Health Organization, „Obesity“, www.who.int/topics/obesity/en/ (03.02.14).

⁶³ World Health Organization, „BMI classification“, www.apps.who.int/bmi/index.jsp?introPage=intro_3.html (03.03.14) ; autori koostatud.

Joonis 1. Ülekaal/rasvumine 2010 ja 2012 aastal 16-64 aastaste meeste ja naiste seas (%)⁶⁴

Joonis 2 näitab, et kehamassiindeksi üle näitaja 25,0 on kõige suurem 55-64 aastaste meeste ja naiste seas. Suurt erinevust meeste ja naiste vahel ei ole, küll aga 35-44 aastaste hulgas on meeste ülekaaluliste osakaal märgatavalt suurem kui naistel. Drastilist muutust kahe aastaga toimunud ei ole, küll aga on ülekaaluliste protsent väga suur kõikides vanusegruppides, eriti aga keskealiste ning vanurite hulgas. Ülekaalulisuse ja rasvumise protsent tõuseb vastavalt vanuse tõustes, kuid siiski valmistab muret ka liialt suur protsent 16-24 aastaste inimeste seas, eriti meesterahvaste seas, kus ülekaaluliste/rasvunute protsent jääb 21-25% vahele, sealjuures naistel jääb see 15% ümber, mis aga ei ole ka väike number, eeldades, et see vanusegrupp peaks moodustuma kõige tervematest ja elujõulisematest inimestest.

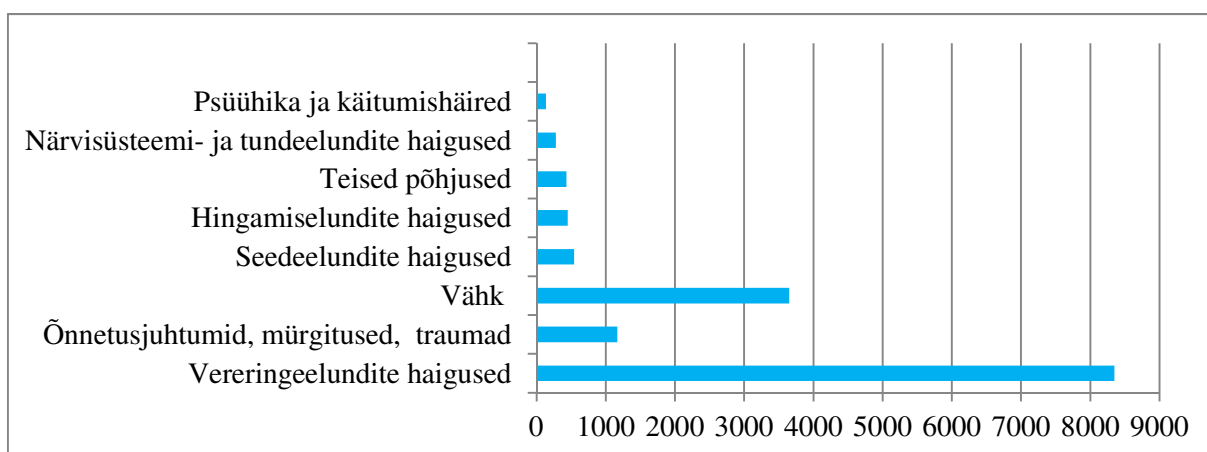
Joonis 2. Ülekaal/rasvumine 2010 ja 2012 aastal meeste ja naiste seas vanuserühmade kaupa (%)⁶⁵

⁶⁴ Tervise Arengu Instituut, „Kehamassiindeks soo, vanuserühma ja piirkonna järgi“, 02.05.2013, pxweb.tai.ee/esf/pxweb2008/Dialog/varval.asp?ma=TKU43&ti=TKU43%3A+Kehamassiindeks+soo%2C+vanu+sr%2FChma+ja+piirkonna+j%E4rgi+++++++&path=../Database/Uuringud/02TKU/04Liikumine/&lang=2 (03.05.14); autori koostatud.

⁶⁵ *Ibid*; autori koostatud.

Lisaks TAI andmetele selgus hiljutisest läbi viidud uuringust, et ainuüksi rasvumise levimus Eesti täiskasvanud elanikkonnas oli 32%⁶⁶. Statistiliste andmete ja uuringute järgi on ülekaal ja rasvumine Eestis suureks probleemiks, samuti viitab ülekaalulisuse ja rasvumise levimuse kiire tõus kogu maailmas sellele, et põhjused on seotud pigem keskkonna, toitumise ja elustiili kui geneetiliste muutustega⁶⁷.

Ülekaal ja rasvumine on seotud mitmete tervishäiretega, järgnevast uuringust leiab andmeid selle kohta, et suurem haigustesse, mille võimalik põhjustaja on ebatervislik toit ja ülekaal/rasvumine, on väga suur. Jooniselt 3 nähtub, et vereringesüsteemi haigused ja vähk olid ülekaalukalt kõige sagedasemad surma põhjustajad Eestis. Kokku oli Eestis 2012ndal aastal 15 472 surmajuhtu ning sellest 8349 juhtu olid põhjustatud vereringeelundite haigustest ja 3650 põhjustatud vähktõvest.

Joonis 3. Eestimaalaste surmapõhjuste arv 2012 aastal erinevate haigusliikide lõikes⁶⁸

Statistika ja uuringute tulemused toetavad fakti, et rasvumine ja haigestumine haigustesse, mis on tingitud ebatervislikust toitumisest, on liialt suur ja probleemiks Eesti ühiskonnale. Kuid sellega ei kaasne vaid sotsiaalsed-tervislikud probleemid, see mõjutab Eesti riiki ka

⁶⁶ Eglit, T. „Obesity, impaired glucose regulation, metabolic syndrome and their associations with high-molecular-weight adiponectin levels.“, doktoritöö, Tartu Ülikool, 2014, lk 39.

⁶⁷ Murphy, R, Carroll, RW., Krebs, JD., „Pathogenesis of the metabolic syndrome: insights from monogenic disorders“, 2013 *Mediators Inflamm* (2013), 1-15. Refereeritud: Eglit, T., „Obesity, impaired glucose regulation, metabolic syndrome and their associations with high-molecular-weight adiponectin levels.“, doktoritöö, Tartu Ülikool, 2014, lk 52.

⁶⁸ Tervise Arengu Instituut, „Eestimaalaste surmapõhjuste“, 2012, www.intra.tai.ee/images/prints/documents/137172107696_Eestlaste%20surmapohjused_2012.jpg (04.03.14); autori koostatud.

majanduslikult. Kui rasvumine ja suurem vereringeelundite ja vähktõve haigustesse on kasvav probleem, siis tähendab see ka kulude suurenemist tervishoiule.

Eesti tervisesüsteemi rahastatakse peamiselt avaliku sektori vahenditest, Eestis organiseerib ravikindlustust Eesti Haigekassa, mille peamiseks ülesandeks on tagada kindlustatud isikutele raviteenus ning mis katab kindlustatud isikute kulud haiguste raviks⁶⁹. Haigekassa vara moodustub peamiselt riigieelarves ravikindlustuseks ettenähtud summast, ravikindlustuseks ettenähtud sotsiaalmaksu ülelaekumistest, lisaks annetustest ja muudest laekumistest⁷⁰. Töötajate brutopalgast läheb 13% ravikindlustussüsteemi, mille kaudu tasub haigekassa kindlustatud inimese raviteenuse maksumuse tervishoiuteenuste osutajatele⁷¹. Riigil on väga oluline ülesanne koguda kokku maksutulud ning suunata riigi eelarvest raha tervishoidu, et haigekassa suudaks tasuda kindlustatute ravikulud.

Eesti Haigekassa annab andmeid erinevate haigusgruppide kulude kohta. Ainuüksi vereringeelundite haiguseid oli 2012. aastal kokku 102 119 ning kulutused sellele olid 104 803 389 miljonit eurot (tabel 3). Kui tervishoiuteenuste kogukulud 2012 aastal olid 563 944 000 eurot siis nähtub, et vereringeelundite haiguste kulud moodustasid 18,6% tervishoiuteenuste kogukuludest⁷².

Tabel 3. Vereringeelundite haiguste arv ja kulude summa eurodes 2012 aastal⁷³

	Arv	Kulu
Naised	60 015	45 247 236
Mehed	42 104	59 556 153
Kokku mehed ja naised	102 119	104 803 389

Aastal 2013 koostati 2014-2017 aasta Haigekassa prognoos (tabel 4) ning see töötab suurt miinust. Aastaks 2014 prognoositakse miinust 15,8 miljonit eurot. Sellest järgnevas aastaks 19,3 miljonit eurot miinust, 2016. aastaks 26,7 miljonit eurot miinust ning 2017. aastaks

⁶⁹ Eesti Haigekassa, „Haigekassa“, www.haigekassa.ee/haigekassa (04.03.14).

⁷⁰ Eesti Haigekassa seadus, 14.06.2000, jõustunud 01.01.2001, osaliselt 01.10.2000 - RT I 2000, 57, 374 ... RT I, 13.03.2014, 2 §35.

⁷¹ Riigi Infosüsteemi Amet, „Töötajate ravikindlustus ja maksud“, www.eesti.ee/est/teemad/ettevotja/tookeskkond_ja_personal/tootajate_ravikindlustus_ja_maksud (15.03.14).

⁷² Eesti Haigekassa, „Finantsandmed“, www.haigekassa.ee/haigekassa/finants (21.03.14); Eesti Haigekassa, „Tervishoiuteenused“, www.haigekassa.ee/haigekassa/statistika/tervishoiuteenused (21.03.14).

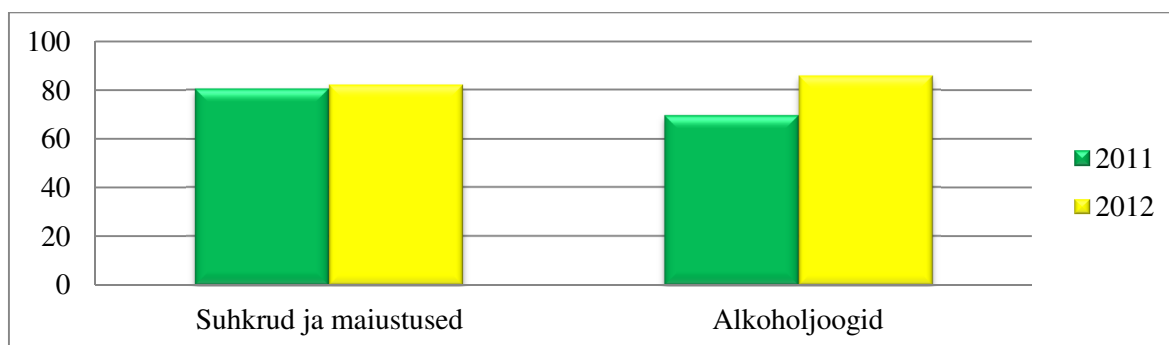
⁷³ Eesti Haigekassa, „Tervishoiuteenused“, www.haigekassa.ee/haigekassa/statistika/tervishoiuteenused (21.03.14); autori koostatud.

prognoositakse 29,4 miljonit eurot miinust. Haigekassa seletuskirjas on öeldud, et prognoos eeldab poliitika muutumatust. See tähendab, et tervishoiuteenuste eelarve koosneb endiselt peamiselt ravikindlustusmaksust ja võib järeldada, et täiendavate rahaliste vahendite leidmine tervishoiuteenuste kulude hüvitamiseks ei ole hetkel kavas.

Tabel 4. Haigekassa kulude ja tulude prognoos aastateks 2014-2017 miljonites eurodes⁷⁴

	2014	2015	2016	2017
TULUD kokku	886,7	939,9	997,6	1058,8
KULUD kokku	902,5	959,2	1024,3	1088,2
Aasta tulem	15,8	-19,3	-26,7	-29,4

Eelmisest peatükist selgus (vt ptk 1.2), et suhkur on võrreldav kaup alkoholiga, kuna on tõendusmaterjale sõltuvustekitava iseloomu kohta, nii nagu ka alkoholil. Joonisel 4 nähtub, et leibkonnaliikme kulutused aastas maiustustele ja alkoholile on küllaltki ligilähedased summad. 2011 aastal oli maiustustele kuluv summa veidi üle kümne euro suurem, kui alkoholile. Siinjuures saab ka järeldada, et kuna üldjuhul on alkoholi hind Eestis kallim kui maiustuste hind, on maiustuste tarbijaid rohkem ja tarbitakse suuremates kogustes, seega on ka võimalikke tervisehäireid rohkem.

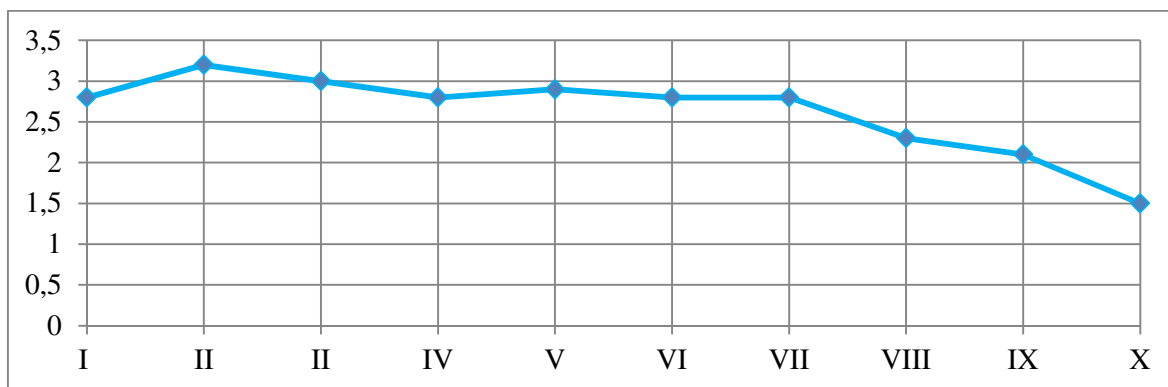
Joonis 4. Leibkonnaliikme kulutused aastal maiustustele ja alkoholile 2011 ja 2012 aastal (eurot)⁷⁵

Jooniselt 5 nähtub, et suhkur ja maiustused on kõige suurema osatähtsusega just kõige väiksema sissetulekuga inimestel. Juhul, kui tegu on kõige suurema sissetulekuga inimesega

⁷⁴ Eesti Haigekassa, „Eesti Haigekassa 4 aasta kulude ja kulude katteallikate planeerimise põhimõtted aastateks 2014-2017“, 07.06.2013 otsus nr 15.

⁷⁵ Eesti Statistikaamet, „Leibkonnaliikme kulutused aastal asutusüksuse liigi järgi“, 04.04.2013, pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=LE201&ti=LEIBKONNALIIKME+KULUTUSED+AASTAS+ASUSTUS%CKSUSE+LIIGI+J%C4RGI&path=../Database/Sotsiaalelu/08Leibkonnad/04Leibkonna_eelarve/01Aasta_kulutused/&lang=2 (03.05.2014); autori koostatud.

(kuludetsiil X), moodustab suhkru ja maiustuste osatähtsus kogukulutustest vaid 1,5 protsenti, seevastu näiteks väiksema sissetulekuga inimese suhkru ja maiustuste osatähtsus moodustab kogukulutustes üle 3 protsenti (kuludetsiil II). Seega, mida väiksem on sissetulek, seda rohkem mõjutaksid hinnamuutused just vaesemat elanikkonda.

Joonis 5. Suhkru ja maiustuste osatähtsus leibkonnaliikme kulutustest kuludetsiili järgi (%)⁷⁶

Kuna esimesest alapeatükist järeldus (vt ptk 1.1), et halva tervisega inimesed tekitavad produktiivsuse kadu, siis alljärgnevalt on esitatud näide, mil määral muutub palga suurus, kui inimesed on halvema tervisega. Tabelist 5 selgub, et mida halvem on tervislik seisund, seda vähem produktiivsem inimene on ja seda väiksem on tema sissetulek. Mõnede tervisehäirete esinemisel on isiku palganumbriks 740 eurot, kui esineb palju tervisehäireid, siis on palganumbriks 540 eurot, kuigi täiesti terve inimene teenib keskmiselt palka 900 eurot.

Tabel 5. Palganumbri muutus sõltuvalt tervislikust seisundist⁷⁷

	Hea tervis	Rahuldav tervis	Halb tervis
Tervise mõju palgale	0% väiksem palk	20% väiksem palk	45% väiksem palk
Mõju palgale rahas	900 eurot	740 eurot	540 eurot

Kokkuvõtvalt saab statistiliste andmete ja uuringute põhjal järeldada, et eestlaste tervislik seisund on halb ning selle üheks tõenäoliseks põhjustajaks võib olla ebatervislik toitumine. Suur protsent eestlastest on ülekaalulised või rasvunud, lisaks on suurem vääritoitumisest tingitud haigustesse suur ning sellest tulenevalt suurenevad haigekassakulud ja

⁷⁶ Eesti Statistikaamet, „Leibkonnaliikme kulutused aastas kuludetsiili järgi“, 04.04.2013, pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=LE208&ti=LEIBKONNALIIKME+KULUTUSED+AASTAS+KULUDETSIILI+J%C4RGI&path=../Database/Sotsiaalelu/08Leibkonnad/04Leibkonna_eelarve/01Aasta_kulutused/&lang=2 (03.05.2014); autori koostatud.

⁷⁷ Kaldaru, Health as a factor, *supra nota* 19; autori koostatud.

prognoositakse suurt miinust. Lisaks mõjutab tervislik seisund sissetulekut, mida halvem tervis, seda väiksem on sissetulek ja produktiivsus. Seega tagajärjed, mis ebatervisliku toitumisega kaasnevad, on Eesti riigile suureks probleemiks.

2.2. Maksupoliitilised võimalused ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevate kahjude vähendamisel

Teooria ja statistika annavad tõendusmaterjale selle kohta, et ebatervislik toit tekitab nii tervislikke kui ka majanduslikke probleeme. Kahjud, mis väärtoitumisega kaasnevad on maksustamise aluseks, lähtudes eelkõige maksu regulatiivsest eesmärgist ning vajadusest koguda tulusid ebatervislike kaupade tarvitamisest tingitud kulutuste katteks. Kas aga maksupoliitika on sobiv meede nende kahjude vähendamiseks ning kas maksustamine aitaks probleeme vältida? Maksustamise abil ei ole võimalik probleemide täielik elimineerimine, kuid selle abil on võimalik suunata ja mõjutada inimesi tegema tervisele kasulikke otsuseid ning samuti koguda raha kahjude kompenseerimiseks, mis ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevad.

Kuna Eestis puuduvad aga üldse andmed, kui suurt kulu tekitavad ülekaalulised ja rasvunud inimesed riigi majandusele (võrrelduna normaalkaalus olevate inimestega), siis alljärgnevalt arvutatakse eeldatav tervishoiukulu ühe ülekaalulise/rasvunud isiku kohta Eestis, võttes näitena Ameerika Ühendriikide andmed. Et Ameerika Ühendriikides oli rasvunud inimeste tervishoiukulu 36% kõrgem ja ülekaaluliste 10% kõrgem võrreldes normaalkaalus olevate tervishoiukuludega, selgus arvutuste tulemusena, et kokku võetuna oli ülekaalulistel ja rasvunudel (KMI üle 25,0) Ameerika Ühendriikides tervishoiukulu 19% suurem, kui normaalkaalus olevate inimeste tervishoiukulu⁷⁸. Arvestades seda, et statistilised andmed on raskesti võrreldavad, on tulemused pigem indikatiivsed.

Eestis oli 2010. aastal ühe inimese (vanusegrupp 0-62) tervishoiu kulu 384,49 eurot aastas⁷⁹. Sinna kuulusid nii normaalkaalus olevad kui ka ülekaalulised/rasvunud isikud. Võttes näitena Ameerika Ühendriigid, selgus arvutuste tulemusena, et 2010 aastal võis Eestis ühe

⁷⁸ Thompson D., Brown J. B., Nichols, G. A., Elmer, P. J., Oster, G., „Body Mass Index and Future Healthcare Costs: A Retrospective Cohort Study“ 9 Obesity Research (2001), No 3, 210-218.

⁷⁹ Eesti Haigekassa, „Eesti keskmine ravikulu Euroopa Nõukogu rakendusmääruse 574/72 artiklite 94 ja 95 alusel“, www.haigekassa.ee/uploads/userfiles/file/statistika/Eesti_keskmine_ravikulu_kodulehek%C3%BCIjele.pdf (21.03.14)

ülekaalulise/rasvunud (KMI üle 25,0) inimese tervishoiukulu aastas olla 414,61 eurot ning normaalkaalus oleva inimese tervishoiukulu aastas võis olla 348,41 eurot. Arvestades, et kindlustatud isikute arv oli 2010 aastal kokku 993 048, olid tervishoiukulud kokku 381 817 025,52 miljonit eurot. Kui kõik inimesed oleksid normaalkaalus, siis kuluks tervishoiule 345 989 783,44, seega ülekaaluliste rohkem kuluv summa on 35 827 242,08 eurot. Ülekaalu ja rasvumisega võitlemine on oluline, et vähendada tervishoiukulutusi ning et hea tervis aitaks säilitada töövõime kõrgema vanuseni.

Eelnevast nähtus, et ülekaaluliste ja rasvunud inimeste tervishoiukulud on suuremad, kui normaalkaalus olevatel inimestel. Selleks, et katta ülekaaluliste rohkem kuluv summa, on üheks võimaluseks koguda raha juurde maksudega, et saaks tekitatud kahjusid kompenseerida. Järgnevalt pakutakse välja maksustamise viis ja maksumäär, et teada saada, kui palju võiks olla eeldatav maksutulu.

Tuginedes enamlevinud meetoditele, praktikale ja uurimustest tulenevatele soovitudele, võiks maksustamiseks Eestis olla kaks erinevat võimalust. Toiduainete maksustamine aktsiisiga või käibemaksumäära tõstmine ebatervislikele toiduainetele ning käibemaksumäära langetamine tervislikele toodetele. Kuna uurimustest on selgunud, et hinnatõus võiks olla vähemalt 20%, et see avaldaks mõju elanikkonna tervisele ning lähtudes maksustamise regulatiivsest eesmärgist, tehakse arvutus aktsiisimaksuga. Järgnevalt esitatakse arvutuslik näide maiustuste maksust laekuva tulu kohta, arvutus tehakse eeldusel, et maiustusi ostetakse sama palju ka hinna tõustes. Eelnevast peatükist selgus (vt joonisel 4 ja 5), et 2011. aastal oli maiustustele kuluv summa 80,6 eurot, mis kogukuludest moodustas 2,5%. Selleks, et maiustuste hind tõuseks 20%, peaks maiustuste aktsiis olema 20,00%. Kui hind tõuseks 20%, siis kogukulu maiustustele oleks 96,72 eurot aastas $(67,17 + 20,00\% \text{ aktsiis}) + 20\% \text{ käibemaks} = 96,72$ eurot. See tähendab ühe leibkonna liikme pealt tuleks 16,12 eurot rohkem maksuraha aastas. Kui arvestada, et Eestis on orienteeruvalt 1,3 miljonit leibkonna liiget ning eeldades, et tarbimine ei lange, siis igal aastal laekuks riigikassasse juurde 21 miljonit eurot. Sellega ei kataks küll ülekaaluliste 19% suuremaid tervishoiukulusid, mis olid kokku aastas orienteeruvalt 36 miljonit eurot, kuid kindlasti leevendaks probleemi.

Nagu eelmisest peatükist selgus (vt ptk 1.2), siis teiste riikide kogemused näitavad mitte eriti efektiivseid tulemusi, kuna ei ole täheldatud pärast hinnatõusu olulisi muutusi ostude osas,

lisaks väljendatakse muret töökohtade kadumise pärast. Positiivsena on leitud eelarve tulude suurenemist, mille eest on võimalik suurendada tervishoiukulude katmiseks vajaminevaid tulusid ning samuti suurendamiseks teavitustööd.

Tuginedes teooriale, statistikale ja arvutustulemustele, leidub maksustamisele mitmeid poolt- ja vastuargumente (tabel 6).

Tabel 6. Maksustamise poolt- ja vastuargumentid⁸⁰

Maksustamise pooltargumentid	Maksustamise vastuargumentid
Väärtoitumisest tingitud ülekaaluliste/rasvunud inimeste suur protsent (rasvunuid 32%, ülekaaluliste/rasvunud inimeste koguprotsent meestel 55%, naistel 45%).	Keeruline maksustamine, maksu raske administreerimine, asenduskaupade olemasolu.
Kõrge suremus väärtoitumisest tingitud haigustesse (vereringeelundite haigus ja vähk ülekaalukalt sagedaseim surmapõhjustaja).	Majandusraskuste tekkimine, töökohtade kadumine.
Produktiivsuse kadu, väiksem sissetulek (20-45%), majanduse arengu takistamine.	Tootjate diskrimineerimine, tootjate vastuseis.
Turutõrked: negatiivsed välismõjud, infotõrked.	Maksevõimelisus: madalamasse tulugruppi kuuluvad inividid kannatavad kõige enam, tarbijate vastuseis.
Väärtoitumisest tingitud suurem tervishoiukulu (36 miljonit eurot).	
Fiskaaltulu (21 miljonit eurot).	
Tervislike toodete odavnemine.	

Kõik nimetatud pooltargumentid sh majanduslikud ja tervislikud kahjud, mis on tingitud ebatervislikust toitumisest, võivad olla valitsusele ajendiks sekkumiseks. Ebatervislike toiduainete maksustamise kaudu on valitsusel võimalik hindu korrigeerida ja suunata inimesi tegema tervislikemaid toiduvalikuid, nii, et tekiks heaolu juurdekasv takistades rasvumist ja haiguste kasvu. Kui maksustada tervist kahjustavaid tooteid ja selle tulemusena inimesed tarbivad kahjulikke toiduaineid vähem, siis suureneks eeldatavalt ka inimeste sissetulek, produktiivsus kasvab ning see elavdaks ka riigi majandust. Lisaks suureneb maksustamise korral riigieelarve. Tabelist 6 nähtus, et maksustamisel on ka mitmeid vastuargumente. Kuigi teataval määral on vastuargumentid paratamatud, püütakse alljärgnevalt siiski lahendusi/ettepanekuid pakkuda, analüüsitakse, millised on võimalused Eestil toiduainete maksustamiseks.

⁸⁰ Autori koostatud.

Kuna mitmed riigid on avastanud oma süsteemis puuduseid, on Eestil nende riikide kogemusest hea õppida, leides efektiivsemaid meetodeid. Et edukalt rakendada toidumaksu, peab maksuobjekt olema selgelt määratletud. Tuleb teha kindlaks, milliseid toiduaineid peaks maksustama, et tarbija ei leiaks asenduskaupu, mis võivad tervisele olla sama ohtlikud, kui need, mis on maksustatud ja seeläbi kõrgema hinnaga. Samuti tuleks maksustamisel lähtuda valge suhkru või soola või küllastatud rasva sisalduse määrast, et kõik sama toiduainet sisaldavad tooted saaks maksustatud samasuguselt, mis samaaegselt välistaks ka tootjate vahelise diskrimineerimise. Lisaks on oluline, et maksu alla ei kuuluks need tooted, mis sisaldavad rohkelt naturaalselt rasva või suhkrut, näiteks puuviljad, maitsestatamata kohupiim jms tooted.

Soome ja mitmete teiste riikide praktika olulisi tulemusi tarbimise vähenemisel ei ole näidanud. Üheks mittetoimimise põhjuseks võib olla liiga väike hinnatõus võrreldes inimeste elatustasemega. Eestis tõenäoliselt mõjutaks hinnatõus rohkem, kuna inimeste elatustase on madalam ning ostujõud väiksem. Seega maksu kehtestamisel on oluline arvestada inimeste elatustaset, mida kõrgem see on, seda vähem hinnatundlikumad inimesed on, seda kinnitab ka eelmises peatükis mainitud asjaolu, et üldiselt mõjutab maksustamine majanduslikult halvemal järjel olevaid inimesi.

Toiduainete maksustamine ei pruugi olla ühiskondlikult vastuvõetav, seda eriti madala sissetulekuga tarbijate puhul, kuna neid mõjutab hinnatõus kõige enam. Tarbijate vastuseisu leevendamiseks on võimalik toetuste rakendamine või käibemaksumäära alandamine neile toodetele, mis on tervisele kasulikud, näiteks mineraalainete ja vitamiinirikkad juur- ja puuviljad. See vähendaks tarbijate vastuseisu teatud toodete hinnatõusu suhtes.

Eeldatavalt valitseks vastuseis ka tootjate hulgas, nemad peaksid maksma maksu ja seda hinnatõusu arvelt ning kardetakse müügikäibe vähenemist. Praegune toiduainetööstus on motiveeritud tootma töödeldud, energiarikkaid ja toitainevaeseid tooteid, kuna nende tootmine on selgelt odavam ning kuna nende poolt pakutavad tooted on inimeste jaoks odavad ja lihtsasti kättesaadavaks tehtud, siis soodustavad nad sellega ka nende toodete ostmist⁸¹. Rahva tervise huvides peaks riik võtma kindla suuna ja vaatama mööda vastuseisust vaid heade eesmärkide saavutamise nimel. Tootjatele on võimalik lahendus ka

---

⁸¹ Thow, Jan., Leeder., Swinburn, The effect of fiscal policy, *supra nota* 32.

toiduainete sisalduse uuendamine ja liikumine tervislikemate ehk võimalikult naturaalsete toodete tootmise juurde. See oleks oluline võit kogu ühiskonna jaoks.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et maksupoliitika abil on võimalik ebatervislikust toitumisest tingitud kahjusid vähendada, kui seda teha läbimõeldult. Maksustamise peamised pooltargumendid on ebatervislikust toitumisest tulenevad tervislikud kahjud (sh ülekaalulisuse/rasvumise tõus, kõrge suremus ebatervislikust toitumisest tingitud haigustesse) ning majanduslikud kahjud (tervishoiukulude suurenemine, produktiivsuse kadu, infotõrked, välismõjud). Lisaks toetab maksustamist kahjude kompenseerimiseks vajalik maksutulude kogumine riigieelarvesse ning tervislike toodete odavnemine. Peamine vastuargument oli maksu keerulisus, asenduskaupade olemasolu, töökohtade kadumine ning tootjate ja tarbijate vastuseis. Kuigi ebatervislike toiduainete maksustamine on keeruline ja vastuargumente on mitmeid, siis ülekaalus on argumendid, mis maksustamist toetavad. Läbimõeldud maksu kehtestamine ebatervislikele toiduainetele võiks olla küllaltki tõhus, mõeldes rahva heolule pikemas perspektiivis.

KOKKUVÕTE

Huvi ebatervislike toiduainete maksustamise vastu on tekkinud paljudel riikidel, mitmed riigid on juba kehtestanud maksu valitud toidule ja/või joogile, üritades parandada ja muuta rahva toitumisharjumusi, põhjusel, et rahva tervislik seisund halveneb.

Töö aktuaalsus seisnes selles, et ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevad negatiivsed mõjud majandusele ja tervisele, sh ülekaalulisus, rasvumine, mitmesugused haigused ja sellest tulenevalt suurem ühiskonna majanduskoormus. Ebatervislike toiduainete maksustamine on üheks võimalikuks vahendiks, et tarbimist vähendada. Töö uudsus seisnes põhjaliku analüüsi puudumises. Eestis ei ole varasemalt ebatervislike toiduainete maksustamist põhjalikumalt käsitletud. Uurimisprobleemiks oli küsimus, kas maksustamine on sobilik meede vähendamaks ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevaid kahjusid.

Töö eesmärgiks oli analüüsida ebatervislike toiduainete maksustamise vajalikkust Eestis. Et saavutada eesmärki, viidi läbi neli uurimisülesannet. Esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade ebatervislikest toiduainetest ja nende tarbimisega kaasnevatest kahjudest kui maksustamise alustest. Ülevaatest selgus, et ebatervislik toitumine toob kaasa mitmeid tervislikke ja majanduslikke kahjusid. Sh tervisele ohtlikku ülekaalulisust/rasvumist ning haiguseid, tervishoiukulude suurenemist ning produktiivsuse kadu. Nimetatud kahjud võivad olla valitsusele ajendiks maksustamiseks ebatervislikke toiduaineid.

Teiseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade ebatervislike toiduainete maksustamise praktikast. Selgus, et riikide huvi ebatervislike toiduainete maksustamise vastu on tõusnud. Euroopas on toiduainete maksustamine levinud peamiselt aktsiisidega, kuid seda on võimalik teha ka käibemaksuga või kehtestada eraldiseisev maks. Riikide praktika on näidanud, et toiduainete maksustamine on küllaltki keeruline ning maksustamine ei ole piisavalt läbi mõeldud, kuna maksustatud toiduainetele leidub asenduskaupu, mis võivad olla tervisele samaväärselt kahjulikud.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida tõendeid ebatervislike toiduainete tarbimise mõjude kohta Eestis. Statistilised andmed ja uuringud näitavad, et eestlaste tervislik seisund on halb, ainuüksi rasvunud inimeste protsent Eestis on 32% ning suurem väärtoitumisest tingitud haigustesse on suur, vereringeelundite haigused ja vähk on ülekaalukalt sagedasimad surma põhjustajad Eestis. Halb tervislik seisund põhjustab ka majandusraskuseid, tervishoiukulud suurenevad ning halva tervisega inimese sissetulek on võrreldes hea tervisega inimese sissetulekust kuni 45% väiksem, seega tekitatakse produktiivsuse kadu ning takistatakse majanduse arengut.

Neljandaks uurimisülesandeks oli analüüsida ebatervislike toiduainete maksupoliitilisi võimalusi ebatervislike toiduainete tarbimisega kaasnevate kahjude vähendamisel. Analüüsist selgus, et maksupoliitika abil on võimalik kahjusid vähendada, kui seda teha läbimõeldult. Ebatervislike toiduainete maksustamise kaudu on valitsusel võimalik hindu korrigeerida ning maksustamise õnnestumise korral on võimalik vähendada ebatervislike toiduainete tarbimist ja seeläbi parandada rahva tervislikku seisundit ning elavdada majandust, samuti koguda tulusid väärtoitumisega kaasnevate kahjude kompenseerimiseks.

Edaspidi vajab täiendavat uurimist ja prognoosimist, kuidas täpselt ja milliseid toiduaineid tuleks Eestis maksustada. Samuti vajab uurimist, kui suur kulu läheks maksu administreerimisele. Lisaks tuleks katsetada erinevaid variante, milline maksuliik ning maksmäär oleks Eestile sobivaim, kuidas eestlased hinnamuutustele reageerivad ning mil määral võiks maksustamise tagajärjel väheneda rasvumine ja haigused.

SUMMARY

The diploma thesis is written on the topic "The necessity of imposing tax on unhealthy foods in Estonia". The thesis which consists of 40 pages and 51 cited sources is written in Estonian. Quantitative method was used for the empirical research. The chosen theme is topical because negative side effects accompany both health and economy – that means there is a rise in obesity and miscellaneous diseases, also unhealthy groceries and food products enlarge the economic burden. One way to minimize the consumption of unhealthy groceries is to impose a tax on them.

The problem statement was whether the taxation of unhealthy food is a suitable measure to minimize the damages caused by consuming unhealthy groceries. The aim of the study was to analyze the necessity of imposing tax on unhealthy food in Estonia. To achieve the purpose following tasks were carried out:

1. An overview of unhealthy food and the damages in consuming them as the basis of taxation was given.
2. An overview of the practices used in taxation of unhealthy groceries was given.
3. Evidences of the use of unhealthy groceries in Estonia was analyzed.
4. An analysis of tax policy options to lessen the damages while consuming unhealthy food was also given.

The author came to a conclusion that both economic damages and health risks come hand in hand with the consumption of insalubrious groceries. The main issues are the high percentage of overweight people living in Estonia, a relatively high death rate which comes from the malnutrition and also the increase of healthcare costs within the loss of productivity. The author of this thesis concludes that based on these evidences it is essential to have a tax on unhealthy groceries in Estonia because it may help to reduce the damages which come along with the consumption.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Addy, R., „Danish government considers abandoning fat, sugar tax“, July 2012, www.foodnavigator.com/Legislation/Danish-government-considers-abandoning-fat-sugar-tax (08.12.13).

Alberta Health Services. 2013 „Nutrition Guideline Food and Drinks High in Calories, Fat, Sugar or Salt“, p 3.1.3.1, www.albertahealthservices.ca/hp/if-hp-ed-cdm-ns-3-1-3-food-drink-high-cal-fat-sugar-salt.pdf (01.11.13).

Badilas, A., „Food Taxes: A Palatable Solution to the Obesity Epidemic?“ 23 *Pacific McGeorge Global Business & Development Law Journal* (2011), No 2, 255-283, p 262.

Bomsdorf, C., „Denmark Scraps Much-Maligned 'Fat Tax' After a Year“, *The Wall Street Journal*, november 2012,

www.online.wsj.com/news/articles/SB10001424127887323894704578113120622763136 (05.05.14).

Cheney, C., „Battling the Couch Potatoes: Hungary Introduces 'Fat Tax'“, September 2011, *Spiegel*, www.spiegel.de/international/europe/battling-the-couch-potatoes-hungary-introduces-fat-tax-a-783862.html (08.12.13).

Dufty, W., „Refined sugar – the sweetest poison of all“, www.globalhealingcenter.com/sugar-problem/refined-sugar-the-sweetest-poison-of-all (08.12.13).

Eesti Haigekassa, „Eesti Haigekassa 4 aasta kulude ja kulude katteallikate planeerimise põhimõtted aastateks 2014-2017“, 07.06.2013 otsus nr 15.

Eesti Haigekassa seadus, 14.06.2000, jõustunud 01.01.2001, osaliselt 01.10.2000 - RT I 2000, 57, 374 ... RT I, 13.03.2014, 2 §35.

Eesti Haigekassa, „Eesti keskmine ravikulu Euroopa Nõukogu rakendusmääruse 574/72 artiklite 94 ja 95 alusel“,

www.haigekassa.ee/uploads/userfiles/file/statistika/Eesti_keskmise_ravikulu_kodulehek%C3%BCIjele.pdf (21.03.14).

Eesti Haigekassa, „Finantsandmed“, www.haigekassa.ee/haigekassa/finants (21.03.14).

Eesti Haigekassa, „Haigekassa“, <http://www.haigekassa.ee/haigekassa> (04.03.14).

Eesti Haigekassa, „Tervishoiuteenused“,

www.haigekassa.ee/haigekassa/statistika/tervishoiuteenused (21.03.14).

Eesti Rahvusringhääling, „Läti tahab tõsta ebatervislike toiduainete aktsiisimaksu“, 23.08.2013, www.uudised.err.ee/v/valismaa/17309ac7-5ed6-4f5f-9066-d1058a012930 (28.04.2014).

Eesti Statistikaamet, „Leibkonnaliikme kulutused aastas asutusüksuse liigi järgi“, pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=LE201&ti=LEIBKONNALIIKME+KULUTUSED+AASTAS+ASUSTUS%DCKSUSE+LIIGI+J%C4RGI&path=../Database/Sotsiaalelu/08Leibkonnad/04Leibkonna_eelarve/01Aasta_kulutused/&lang=2 (03.05.2014).

Eesti Statistikaamet, „Leibkonnaliikme kulutused aastas kuludetsiili järgi“, pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=LE208&ti=LEIBKONNALIIKME+KULUTUSED+AASTAS+KULUDETSIILI+J%C4RGI&path=../Database/Sotsiaalelu/08Leibkonnad/04Leibkonna_eelarve/01Aasta_kulutused/&lang=2 (03.05.2014).

Eglit, T. „Obesity, impaired glucose regulation, metabolic syndrome and their associations with high-molecular-weight adiponectin levels.“, doktoritöö, Tartu Ülikool, 2014.

Eugo Hungary The Ministry of Public Administration and Justice, „Taxation“, <http://eugo.gov.hu/doing-business-hungary/taxation> (30.04.14).

Eurostat, „Overweight and obesity - BMI statistics“, 2011, www.epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Overweight_and_obesity_-_BMI_statistics (14.03.14).

„Finland’s Sugar Tax Sweetens Candy Consumption, *Nacs*, december 2013 www.nacsonline.com/news/daily/pages/nd1226133.aspx#.UwKSws7zq4p (14.12.2013).

Forte, „Transrasvad — kuidas nad meie tervist kahjustavad?“ 28.09.2009,

www.forte.delfi.ee/news/teadus/transrasvad-kuidas-nad-meie-tervist-kahjustavad.d?id=25938245%29 (01.11.13).

Murphy R, Carroll RW, Krebs JD., „Pathogenesis of the metabolic syndrome: insights

from monogenic disorders“, 2013 *Mediators Inflamm* (2013), 1-15. Refereeritud: Eglit, T., „Obesity, impaired glucose regulation, metabolic syndrome and their associations with high-molecular-weight adiponectin levels.“, doktoritöö, Tartu Ülikool, 2014, lk 52.

Harvard School of Public Health, „Economic costs“, www.hsph.harvard.edu/obesity-prevention-source/obesity-consequences/economic/ (30.04.2014).

Johnson, C., „Finland: Proposal to extend sugar tax“, *The global legal monitor*, July 2012, www.loc.gov/lawweb/servlet/lloc_news?disp3_l205403242_text (14.12.2013).

Lehis, L. 2004. *Maksuõigus*. Tallinn: Juura, 2012.

Lustig, R. H., Schmidt, L. A., Brindis, C. D., „The toxic truth about sugar“, 482, *Nature* (2012), No 7383, 27-29.

Ministry of Finance Republic of Latvia, „Excise duty“, www.fm.gov.lv/en/s/taxes/excise_duty/ (28.04.2014).

Mytton, O., Clarke, D., Rayner, M., „Taxing unhealthy food and drinks to improve health“, 344 *British Medical Journal (Overseas & Retired Doctors Edition)* (2012), No 7860, 28, p. 28.

Paloheimo, H., „Finnish Sugar Tax Working Group Delivers an Interim Report“, 7 *European Food & Feed Law Review* (2012), No 6. 2012, 341-343, p 342.

Purju, A., Tammeraid, A., „Avaliku sektori ökonomika“, Õppematerjal, Eesti Haldusjuhtimise Instituut, 1988.

Riigi Infosüsteemi Amet, „Töötajate ravikindlustus ja maksud“, www.eesti.ee/est/teemad/ettevotja/tookeskkond_ja_personal/tootajate_ravikindlustus_ja_maksud (15.03.14).

Saar, I., „Alkoholi hinna optimeerimisest, kaine peaga“, *Maksumaksja* (2011), 10 (164), 14-20.

Saar, I., „Maksustamise ökonomika“ 2011, 1-44.

Scarborough, P., Bhatnagar, P., Wickramasinghe, K., Smolina, K., Mitchell, C., Rayner, M., „Coronary heart disease statistics: 2010 edition“ British Heart Foundation, 2010, Refereeritud: Mytton, Clarke, Rayner, Taxing unhealthy food and drinks, *supra nota* 20.

Srikameswaran, A., „WHO Wants 'Twinkie Tax' to Discourage Junk Foods“, *PITTSBURGH POSTGAZETTE* (December 2003). Refereeritud: Badilas, Food taxes, *supra nota* 26, p 257.

Tervise Arengu Instituut, „Eestimaalaste surmapõhjused“, 2012,

www.intra.tai.ee/images/prints/documents/137172107696_Eestlaste%20surmapohjused_2012.jpg (04.03.14).

Tervise Arengu Instituut, Tervise Arengu Instituut, „Kehamassiindeks soo, vanuserühma ja piirkonna järgi“, 02.05.2013,

pxweb.tai.ee/esf/pxweb2008/Dialog/varval.asp?ma=TKU43&ti=TKU43%3A+Kehamassiindeks+soo%2C+vanusr%FChma+ja+piirkonna+j%E4rgi+++++++&path=../Database/Uuringud/02TKU/04Liikumine/&lang=2 (14.03.14).

Tervise Arengu Instituut. „Sool ja sinu tervis“,

www.kliinikum.ee/attachments/article/521/Sool_ja_sinu_tervis.pdf (01.11.13).

Tervise Arengu Instituut. „Suhkur ja sinu tervis“

www.kliinikum.ee/attachments/article/521/Suhkur_ja_sinu_tervis.pdf (01.11.2013).

Tervise Arengu Instituut. „Toidurasvad“

www.kliinikum.ee/attachments/article/521/Toidurasvad.pdf (01.11.13).

Tervise Arengu Istituut, „Toitumine“, 2013, www.tai.ee/et/tegevused/tervise-edendamine/toitumine- (03.03.14).

Thompson D., Brown J. B., Nichols, G. A., Elmer, P. J., Oster, G., „Body Mass Index and Future Healthcare Costs: A Retrospective Cohort Study“ 9 *Obesity Research* (2001), No 3, 210-218.

Thornley, S., Tayler, R., Sikari, K., „Sugar restriction: the evidence for a drug-free intervention to reduce cardiovascular disease risk“ 42, *Internal Medicine Journal* (2012), 46-58, p 52.

Thow, A. M., Jan, S., Leeder, S., Swinburn B., „The effect of fiscal policy on diet, obesity and chronic disease: a systematic review“, 88 *Bulletin of the World Health Organization* (2010), nr 8, 609-614.

Tipke, K., Die Steuerrechtsordnung. Köln: Dr Otto Schmidt, 1993, p 712. Refereeritud: Lehis, Maksuõigus, *supra nota* 30, lk 63.

Valtiovarainministeriö Finansministeriet Ministry of finance, „Excise duties on sweets, ice cream and soft drinks“,

www.vm.fi/vm/en/10_taxation/05_excise_duty/04_excise_duty_on_sweets_ice_cream_and_soft_drinks/index.jsp (08.12.13).

World Cancer Research Fund Food, „Nutrition, Physical Activity, and the Prevention of Cancer: A global perspective“ World Cancer Research Fund and American Institute for Research on Cancer, 2007.

World Health Organization, „Unhealthy diets & physical inactivity“, 2009, www.who.int/nmh/publications/fact_sheet_diet_en.pdf (03.03.14).

World Health Organization „The global strategy on diet, physical activity and health“, 2003, www.who.int/dietphysicalactivity/media/en/gsf_general.pdf (03.03.14).

World Health Organization, „BMI classification“,

www.apps.who.int/bmi/index.jsp?introPage=intro_3.html (03.03.14).

World Health Organization, „Obesity and overweight“, 2013,

www.who.int/mediacentre/factsheets/fs311/en/ (08.12.13).

World Health Organization, „Obesity“, www.who.int/topics/obesity/en/ (03.02.14).

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Rasva, soola ja suhkru liigtarbimisest tekkida võivad tagajärjed.....	9
Tabel 2. Rahvusvaheline klassifikatsioon täiskasvanute alakaalulisuse, ülekaalulisuse ja rasvumise näitaja vastavalt KMI-le	21
Tabel 3. Vereringeelundite haiguste arv ja kulude summa eurodes 2012 aastal.....	24
Tabel 4. Haigekassa kulude ja tulude prognoos aastateks 2014-2017 miljonites eurodes	25
Tabel 5. Palganumbri muutus sõltuvalt tervislikust seisundist	26
Tabel 6. Maksustamise poolt- ja vastuargumendid	29
Joonis 1. Ülekaal/rasvumine 2010 ja 2012 aastal 16-64 aastaste meeste ja naiste seas (%)....	22
Joonis 2. Ülekaal/rasvumine 2010 ja 2012 aastal meeste ja naiste seas vanuserühmade kaupa (%)	22
Joonis 3. Eestimaalaste surmapõhjuste arv 2012 aastal erinevate haigusliikide lõikes.....	23
Joonis 4. Leibkonnaliikme kulutused aastas maiustustele ja alkoholile 2011 ja 2012 aastal (eurot)	25
Joonis 5. Suhkru ja maiustuste osatähtsus leibkonnaliikme kulutustest kuludetsiili järgi (%)	26